

Idejni projekt krajobraznog uređenja tržnice Stari Pazar u Šibeniku

Rupić, Mate

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Agriculture / Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:204:277248>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Agriculture University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

AGRONOMSKI FAKULTET

Mate Rupić

IDEJNI PROJEKT KRAJOBRAZNOG RJEŠENJA

TRŽNICE STARI PAZAR U ŠIBENIKU

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, rujan 2016.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
AGRONOMSKI FAKULTET
STUDIJ KRAJOBRAZNA ARHITEKTURA

Mate RupiĆ

IDEJNI PROJEKT KRAJOBRAZNOG RJEŠENJA
TRŽNICE STARI PAZAR U ŠIBENIKU

DIPLOMSKI RAD

Mentor: prof.art. Stanko Stergaršek, d.i.a.

Zagreb, rujan 2016.

Ovaj diplomski rad je ocijenjen i obranjen dana _____

s ocjenom _____ pred Povjerenstvom u sastavu:

1. prof.art. Stanko Stergaršek, d.i.a. _____

2. prof.dr.sc. Ognjen Čaldarović _____

3. doc.dr.sc. Iva Rechner Dika _____

Zahvala

Ovaj diplomski rad posvećujem svom djedu, koji je kroz moje djetinjstvo i raniju mladost uvelike utjecao na razvoj djeteta impresioniranog svijetom i čovjeka koji u njemu sudjeluje.

Zahvaljujem se svojoj obitelji na podršci kroz čitav studij i bezuvjetnoj ljubavi, kolegama i prijateljima s kojima sam sve dijelio, članovima Udruge Studenata Krajobrazne Arhitekture s kojima sam mijenjao stvari, djevojci čijih ideja ima i u ovom radu i svima ostalima koji su mi na bilo koji način pomogli u izradi ovog rada i za vrijeme studija. Posebno se zahvaljujem mentoru, prof. Stanku Stergaršku od kojeg sam imao priliku učiti, na Studiju i van njega.

Sažetak

Stari Pazar, od 13. do kraja 19. stoljeća prostor gradskih zidina i fortifikacija, nekadašnja tržnica, a danas neiskorišteni potencijal javnog prostora i boravka na otvorenom analizira se, kroz povijesne zapise i karte, sociološko istraživanje stručne i šire javnosti, skice, grafičke prikaze i tekstualnu raspravu. U cilju stvaranja niza funkcionalnih ambijenata i boravka na otvorenome te poštujući povijesne slojeve i baštinu prostora generira se idejno rješenje krajobraznog uređenja prostora Starog Pazara. Reaktivacijom i revitalizacijom tržnice, kojoj se pridodaju okupljališni, ceremonijalni, šetališni i ostali drugi boravišni sadržaji, nastoji se ujedno i iskoristiti potencijal stare gradske jezgre kao prostora koji ima trenutnu tendenciju da postane „grad-muzej“, bez pravog života i pust. U širem urbanističkom smislu razmatra se i ideja o uspostavljanju središnje pješačke zone u centru Šibenika koja bi povezala razjedinjene postojeće javne prostore i nudila novi identitet te poticaj za razvoj grada u prostornom i ekonomskom smislu.

Ključne riječi: *javni prostor, tržnica, reaktivacija, fortifikacijski sustav, urbanizam, idejno rješenje*

Abstract

Stari Pazar served as a part of the city's fortification system from 13th 'til the 19 century when, while the city was bringing down its medieaval walls, it became a public market, finally to become merely an unused potential in terms of public space and outdoor living. The space in hand is analysed through historical writings and maps, analytic survey of the public, sketches, maps and textual discussion. In order to create a sequence of functions and ambiances, while respecting the historical layers and the urban heritage, a landscape masterplan of Stari Pazar is made and through reactivation of the market, along with other functions the goal is to use the potential of the historical city center and refer to it as a „space“, rather than „monument“. Speaking on a larger scale, a discussion on an urbanistic vision is carried considering the idea of establishing a central pedestrian zone in the center of Šibenik, which would connect the disunified civic spaces and offer a new identity while stimulating Šibenik's urban development, both spacial and economical.

Key words: *civic space, market, reactivation, fortification system, urbanism, masterplan*

SADRŽAJ

1. UVOD	10
1.1. PROBLEMI.....	10
1.2. CILJEVI	10
1.3. METODE RADA	10
2. POVIJESNA ANALIZA.....	11
2.1. PRVI SPOMEN GRADA I RAZVOJ FORTIFIKACIJSKOG SUSTAVA	12
2.2. RUŠENJE ZIDINA I DOBA MODERNIZACIJE	14
2.2.1. URBANE TRANSFORMACIJE I DRUŠTVENE PROMJENE	14
2.2.2. URBANISTIČKE STRATEGIJE I SVIJEST O KULTURNOJ BAŠTINI.....	16
2.4. POVIJEST PROSTORA STAROG PAZARA	19
3. SOCIOLOŠKO ISTRAŽIVANJE: STAVOVI STRUČNE I ŠIRE JAVNOSTI O PROBLEMIMA I POTENCIJALIMA PROSTORA STAROG PAZARA U ŠIBENIKU ..	21
3.1. UVOD	21
3.1.1. PROBLEMI.....	22
3.1.2. CILJ	22
3.1.3. METODE RADA	22
3.1.4. TEME INTERVJUA I NJEGOVO PROVOĐENJE	23
3.2. REZULTATI I ZAKLJUČCI ISTRAŽIVANJA	24
3.2.1. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	24
3.3. ZAKLJUČCI ISTRAŽIVANJA.....	26
4. PROSTORNE ANALIZE.....	27
4.1. KARTA ŠIBENSKOG ZALJEVA S KANALOM SV. ANTE.....	27
4.2. KARTA ŠIRE SITUACIJE I URBANOG CENTRA ŠIBENIKA	28
4.3. TLOCRT POSTOJEĆEG STANJA STAROG PAZARA	32
4.4. KOMPOZITNA ANALIZA.....	35
5. REFERENTNI PROJEKTI I URBANISTIČKE VIZIJE 1970. – DANAS.....	36
5.1. ŠIBENIK CARDO	36
5.2. ŠARINA PEKARA – PROSTOR ZA SOCIJALNO PODUZETNIŠTVO	37
6. URBANISTIČKI KONCEPT	39
7. IDEJNO RJEŠENJE.....	42

7.1. KONCEPT RJEŠENJA.....	42
7.2. OPIS IDEJNOG RJEŠENJA.....	49
7.3. PLAN SADNJE.....	50
7.4. ILUSTRACIJA LINIJE FORTIFIKACIJSKOG ZIDA.....	51
7.5. NADSTREŠNICA OD PLATNENIH MODULA.....	51
7.6. PERSPEKTIVNI PRIKAZI	51
8. ZAKLJUČAK.....	57
9. LITERATURA	58
POPIS GRAFIČKIH PRILOGA	59
TRANSKRIPTI INTERVJUA S ISPITANICIMA.....	61
ŽIVOTOPIS	70

1. UVOD

Diplomski rad naslova „Idejni projekt krajobraznog uređenja tržnice Stari Pazar u Šibeniku“ nastaje kao nastavak završnog rada „Smjernice za revitalizaciju šibenskog fortifikacijskog sustava“ te se temi **fortifikacijskog krajobraza** i kulturne baštine pridodaje konkretniji prostorni i socijalni kontekst analizom i projektantskim odgovorom na pitanja javnog prostora.

1.1. PROBLEMI

Rušenjem gradskih zidina i fortifikacija u 19. stoljeću te širenjem Šibenika van srednjovjekovnih okvira nastaje prstenasti sustav javnih i zelenih gradskih prostora visokog boravišnog potencijala, danas uglavnom neiskorištenog. Osim negiranja linije perimetralnog zida, problem predstavlja i nepovezanost sačuvanih elemenata gradskih fortifikacija s kopnenim tvrđavama, zapostavljenost mikroambijenata koji čine spomenuti prsten te izostanak valorizacije povijesne i baštinske vrijednosti fortifikacijskog sustava. U kontekstu prava na grad i javnog prostora, kao najveći problem uočavaju se depopulacija i odumiranje stare gradske jezgre (a samim time i njezinih otvorenih prostora) te dislociranje trgovinskih i obrtnih sadržaja na gradsku periferiju.

1.2. CILJEVI

Na temelju prostornih i drugih analiza te senzibiliteta specifičnog za gradski fortifikacijski krajobraz, cilj diplomskog rada je ponuditi urbanistička rješenja povezivanja dijelova fortifikacijskog sustava, krajobrazno rješenje segmenta prstenastog sustava s naglaskom na prostor nekadašnje tržnice u njegovom istočnom dijelu te koncept simulacije nekadašnjeg perimetra u novom urbanističkom kontekstu. Osim projektantskog rješenja prostora Starog Pazara, cilj rada je prikazati načine povezivanja tog prostora sa susjednim gradskim zonama te mu programski i oblikovno pružiti nove kvalitete i osigurati boravak lokalnog stanovništva i posjetioca u njemu na demokratičan način.

1.3. METODE RADA

Metode rada uključuju pregled pisane povijesne građe, karata i grafika, prostorne analize (u obliku karata, in situ skica i crteža te ostalih grafičkih prikaza), sociološko istraživanje metodom nisko-strukturiranog intervjua na uzorku od 9 ispitanika (3 stanovnika grada, 3 slučajna prolaznika, 3 stručnjaka s područja arhitekture, urbanizma i krajobrazne arhitekture) te izradu idejnog projekta krajobraznog uređenja razmatrane lokacije i pripadajuće projektne dokumentacije.

2. POVIJESNA ANALIZA

Povijesna analiza ima za cilj prikazati društvene i urbanističke promjene u Šibeniku s naglaskom na fortifikacijske prostorne cjeline te u kontekstu vremena u kojemu su se odvijale sažeto sagledati njihove uzroke, načine odvijanja i utjecaje na izgled urbanističkog tkiva suvremenog Šibenika. Kao naročito važna povijesna razdoblja ističu se srednji vijek, renesansa i rani barok kada se gradske fortifikacije formiraju te 19. i prijelaz u 20. stoljeće kada, prestankom potrebe za takvim tipom obrane grada i napretkom tehnologije ratovanja te tendencijom širenja grada dokidanjem povijesnih okvira, dolazi do rušenja velikog dijela perimetralnog zida i njegovih utvrđenja te općenite prenamjene elemenata fortifikacijskog sustava (Živković, 2013.).

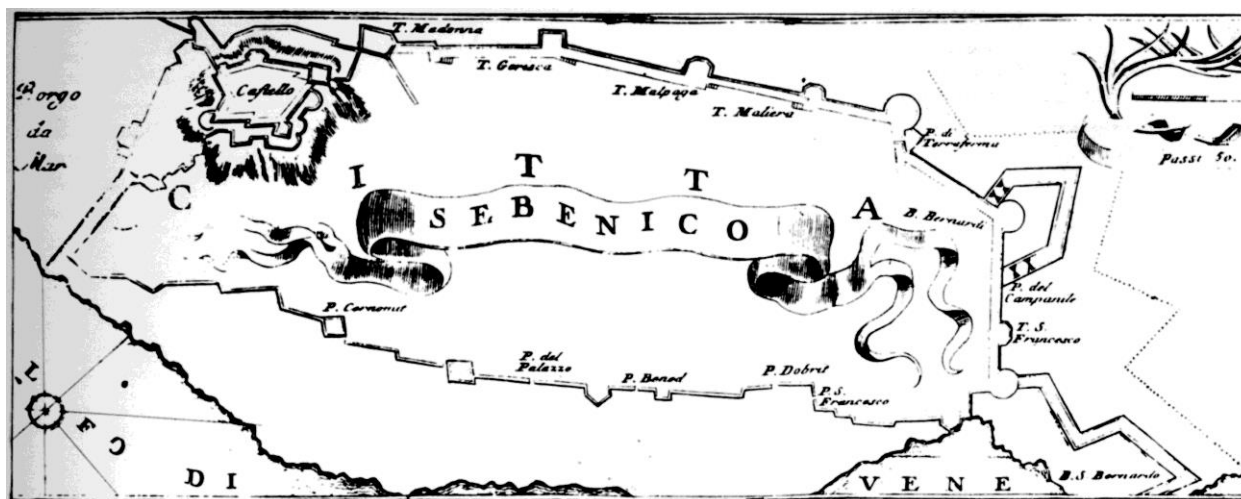
*Slika 1: Stari Pazar (između zgrade kazališta i škole) na početku 20. stoljeća
izvor: arhiv Muzeja grada Šibenika*

2.1. PRVI SPOMEN GRADA I RAZVOJ FORTIFIKACIJSKOG SUSTAVA

2016. godine obilježava se 950. godišnjica prvog spomena grada Šibenika u darovnici kralja Petra Krešimira IV. na Božić 1066. Iako su povijesne isprave iz tog doba oskudne informacijama o veličini, formi, socijalnoj strukturi i utjecaju Šibenika kao naselja činjenica da se on naziva „*castrum Sabinico*“ upućuje na postojanje *kaštela*, utvrđene „kolijevke“ na uzvišenju pod kojim se u narednim stoljećima razvio grad (Šišić, 1944.). Osim fortifikacijske, kaštel sv. Mihovila u to doba ima i ulogu kontrole šibenskog zaljeva, zatvorenog „bazena“ u kojeg sa sjeveroistoka utječe rijeka Krka (preko koje vodeni put vodi do nekadašnjeg starorimskog naselja Skradina, a tada također važnog srednjovjekovnog središta), dok se na zapadu kroz uski kanal sv. Ante otvara prema šibenskom arhipelagu i vanjskom moru.

Stvaranjem suburbija uz zidine kaštela, kojega u to vrijeme klasificiraju kao „*castrum inexpugnabile*“ – neosvojiv, grad se počinje širiti prema jugu do mora i prema istoku do samostana sv. Frane i današnjeg gradskog perivoja (Novak, 1965.). Paralelno s prostornim razvitkom grad moguće je pratiti i razvoj njegovog fortifikacijskog sustava unutar kojeg visoke zidine, mnogobrojne kule i bastioni čine srednjovjekovni gradski perimetar formiran između 11. i 15. stoljeća (Zavorović, 1981.), o kojem svjedoče arheološki ostaci, povijesni zapisi i grafike iz tog vremena. Reljefne karakteristike gradskog područja uvjetovale su policentričnu strukturu naselja, a kako Šibenik (za razliku od primjerice Zadra ili Splita) nije nastao na antičkoj osnovi starorimskih naselja izostaje i definirana geometrijska urbana matrica. Umjesto toga formirana je organska matrica s poprečnim ulicama vezanim na glavne gradske dijagonalne osi – prije svega Kalelargu u staroj gradskoj jezgri (Marković, 2009.). Ključna uporišta policentrične strukture su kaštel sv. Mihovila s crkvicom, luka s crkvom sv. Jakova (srednjovjekovnom prethodnicom gotično-renesansne katedrale) i trg Poljana, smješteni na spoju ključnih komunikacija iz šibenskog zaleđa, luke i poljoprivrednih površina šireg gradskog područja (Zelić, 1999.).

Šibenski fortifikacijski sustav tako čine kaštel i perimetralne gradske zidine ojačane kulama sve do sredine 16. stoljeća kada se mletačka vlast odlučuje na izgradnju morske tvrđave sv. Nikole smještene na poluotoku Ljuljevcu na samom ulazu u kanal sv. Ante, motivirana osmanlijskim osvajanjem Skradina i pojačanom opasnošću od opsade grada. Tvrđava sv. Nikole nikada u potpunosti nije ispunila svoju funkciju, budući da do osmanlijskog napada na grad s morske strane nije došlo, što je moguće vezati i uz činjenicu kako se radilo o tvrđavi najviših standarda tadašnje vojne gradnje prema projektu dvojice poznatih vojnih inženjera tog vremena, Gian Girolama i Michelea Sanmichelia (Grubišić, 1974.).

Slika 2: Tlocrt gradske jezgre s ucrtanim fortifikacijama i gradskim vratima (prema V. Coronelliu, 1688., grafika gradskog muzeja Šibenik)

Sljedeći korak nadogradnje gradskog fortifikacijskog sustava dolazi s novim jačanjem osmanlijske opasnosti, za vrijeme Kandijskog rata sredinom 17. stoljeća, kada mletačka uprava pokreće projekte izgradnje dviju utvrda na važnim topografskim točkama iznad grada, tvrđave sv. Ivan i Barone (Novak, 1990.). Nedugo nakon gradnje, tvrđave izgrađene tehnikom „*terrapiena*“ (odnosno zemljanim nasipima pokrivenim kamenim blokovima koji čine tvrđavske bastione) aktivno sudjeluju u obrani Šibenika od osmanlijske okupacije te se na njima odigrava presudna bitka (Deanović, 1968.).

Uz srednjovjekovne zidine gradskog perimetra, dvije kopnene i morske tvrđave, važan element su svakako i gradska vrata - jedini kontrolirani i legalni prodori u utvrđenu gradsku matricu. Povijesni izvori navode ukupno jedanaest gradskih vrata (Stošić, 1932.), odnosno ulaza u srednjovjekovni Šibenik, od čega je danas sačuvano četiri, dok je za dva točna lokacija nepoznata. Gradska vrata bila su smještena na sjevernom, istočnom i zapadnom dijelu perimetra (ulazi s mora), a svaka od njih imala su dodijeljenu specifičnu funkciju pa tako danas znamo za „*Porta alla Marina*“ – vrata marine s morske strane (dokaz pomorske tradicije grada), „*vrata mesnice*“, „*mliječna vrata*“ (koja ukazuju na ovisnost o opskrbi iz šibenskog zaleđa) i sl. Uz prostor Starog Pazara nalazila su se spomenuta „*mliječna vrata*“ kroz koja su, prema povijesnim izvorima, služila za carinjenje i uvoz mlijeka i mliječnih prerađevina (Ćuzela, 2005.), a u vremenima epidemije kuge se u tom, prigradskom prostoru nalazila i karantena pomoću koje se nastojilo spriječiti širenje zaraze unutar gradskih zidina (Livaković, 2002.). Kao glavna gradska vrata povijesni izvori navode tzv. „*kopnena vrata*“ na čijem se mjestu i danas nalazi glavni

pješački ulaz u staru gradsku jezgru, između zgrada HNK u Šibeniku i Gradske knjižnice Juraj Šižgorić, na sjeverozapadnom kraju trga Poljane.

Kao specifična izdvajaju se vrata sv. Ane, odnosno prolaz među dvostrukim bedemima koji spajaju more i luku Dolac sa kaštelom sv. Mihovila te su služila kao opskrbeni put, ali i odstupnica, odnosno tal. *strada del soccorso* u slučaju pada kaštela. Na strmoj litici, savladajući nagib od čak 70 posto nekada se nalazila drvena konstrukcija stepeništa (Pederin, n.d.), koja nije ostala sačuvana, za razliku od visokih kamenih zidova koji su formirali uski prolaz.

Razvoj urbanog Šibenika u 17. je stoljeću naglo prekinula epidemija kuge u kojoj je, prema nekim podacima, stradalo i do 80 posto ukupnog stanovništva grada koji u to vrijeme prolazi kroz razdoblje gubitka urbaniteta sve do ponovnog naseljavanja napuštenih objekata unutar zidina od strane preživjelog stanovništva gradskog zaleđa (Livaković, 2002.).

2.2. RUŠENJE ZIDINA I DOBA MODERNIZACIJE

Nakon srednjovjekovnog razdoblja grad Šibenik ulazi u razdoblje najvećeg dotadašnjeg ekonomskog i kulturnog procvata te se centralitetom ističe kao snažna točka na prostoru Dalmacije, ponajviše uz Dubrovnik (Marković, 1990.). Reprezentativnu stambenu izgradnju 15. stoljeća (renesansne palače bogatih trgovaca) slijedi podizanje javnih zdanja koja uskoro postaju novi urbani akcenti (ponajprije Gradska vijećnica i katedrala sv. Jakova). Policentrični karakter naselja Šibenik zadržava do sredine 19. stoljeća kada ulazi u doba svoje najveće urbane i socijalne transformacije.

2.2.1. URBANE TRANSFORMACIJE I DRUŠTVENE PROMJENE

Jačanjem prometne infrastrukture grad se povezuje sa zaleđem i centrima tog dijela Dalmacije (Benkovac, Knin) te sa prigradskim naseljima najznačajnijim zbog poljoprivrednog zemljišta na kojima i tradicionalno težačko stanovništvo ima svoje posjede. Uz težake kao „radnički“ društveni sloj javljaju se i vlasnici manufaktura i tvornica te jača proizvodnja, sukladno globalnim promjenama i industrijskoj revoluciji (Marković, 2009.).

U 19. stoljeću nastaje prvo konkretno predgrađe utvrđenog Šibenika, Varoš (tal. *Borgo di terra*) s Težačkom ulicom kao ključnom komunikacijom uz koju nastaje kompleks pogona za proizvodnju tjestenine te građanske kuće. Dolazi do prostorne ekspanzije grada, diktirane industrijalizacijom, novim žarištima proizvodnje, demografskim promjenama te modernizacijom prometnog sustava pa čak i početkom turizma. Gradske zidine, kule i bastioni u tom se razdoblju

doživljavaju kao ograničavajući faktor koji djeluje negativno na rast i razvitak grada uz izostanak svijesti o spomeničkoj i baštinskoj vrijednosti tih struktura, o čemu svjedoči neplansko i nestratiško rušenje perimetralnog zida i većine gradskih fortifikacija (Rupić, 2014.).

Imućne gradske obitelji zaposjedaju prestižne, nove lokacije van gradskih zidina, a stara zdanja adaptiraju se primjenom novih uzora, neovisno o njihovoj povijesnoj vrijednosti pa se tako na nekolicini zgrada u staroj gradskoj jezgri preuređuju prizemlja koja zaprimaju trgovačke i obrtne sadržaje dok je stanovanje smješteno na višim etažama (Marković, 2009.). Spomenutim širenjem grada prema agrarnim posjedima uz njega nastaju nova naselja Škopinac, Plišac, Baldekin, a prometnica uz Stari Pazar postaje povijesna komunikacija i magistralna poveznica te važan **javni prostor između novoga i staroga dijela grada** (Juras, 1980.).

Upravo ta gradska os postaje ključna za daljnji razvoj Šibenika u 19. i 20. stoljeću gradnjom javnih objekata poput zgrade Učilišta (1884.), palače Suda (1905.), sklopa bolnice (1883.). 1879. u pogon je pušten gradski vodovod s javnom česmom na Starom Pazaru kao jednom od glavnih vodoopskrbnih točaka u gradu, a 1895. Šibenik postaje **prvi grad u Europi s gradskom mrežom električne energije te sustavom javne rasvjete** (Marković, 2009.). Paralelno s ekonomskim i urbanističkim, događaju se i društvene promjene, prije svega promjena urbane svijesti, razvoj građanskog sloja društva te potreba za javnim i kulturnim sadržajima. Zaprimanjem takvih funkcija, trg Poljana i prostori vezani na nju (Stari Pazar, perivoj Luje Maruna, perivoj Roberta Visianija) postaju središte novog Šibenika (Juras, 1980.).

Slika 3: Šibenik u vrijeme posjeta cara Franje I. (izvor: arhiv Muzeja grad Šibenika)

Nekadašnja policentrička urbana struktura u 19. stoljeću se ponovno javlja u policentrizmu javnih prostora, među kojima su posebno važni „zaustavljeni“ prostori pod nestalim gradskim zidinama koji dobivaju javne sadržaje i funkcije, poput okupljališne na Poljani, ladanja u gradskom perivoju i trgovine na Starom Pazaru (Juras, 1980.). Navedeni prostori time postaju nosioci urbaniteta Šibenika, prostor u kojem građani nalaze vlastiti identitet te cjeline s naglašenom simboličkom vrijednosti, naročito zbog činjenice da se grad nalazi na Mediteranu gdje se javni prostor doživljava kao produžetak boravka u kući.

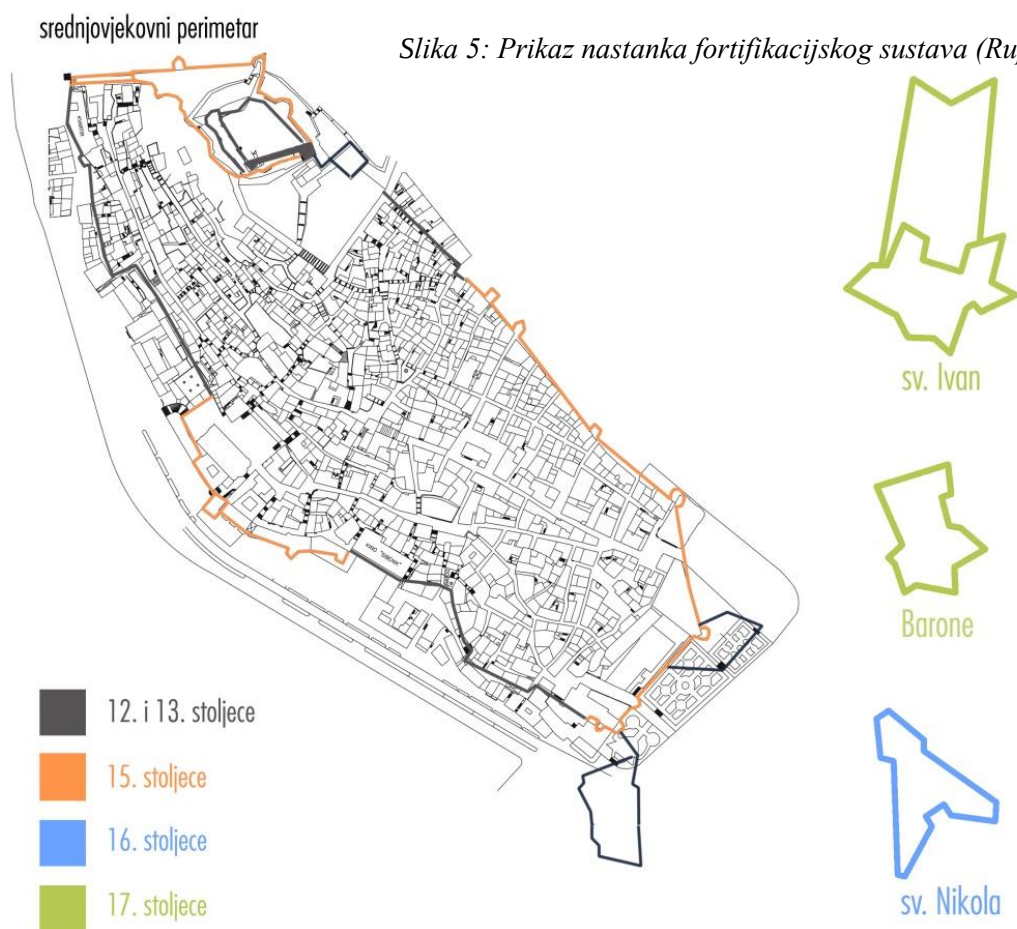
Slika 4: Razglednica Starog Pazara s kraja 19. stoljeća (izvor: arhiv Muzeja grada Šibenika)

2.2.2. URBANISTIČKE STRATEGIJE I SVIJEST O KULTURNOJ BAŠTINI

Povijesni zamah na krilima industrijske revolucije te novim vizijama u urbanizmu (poput ideje Benedetta Crocea o otvorenom gradu te jedinstvu grada i krajobraza) primarni su motiv za rušenje gradskih fortifikacija, uz podizanje svijesti o gradskoj higijeni, zaštiti i uspostavom novih komunalnih sustava. Međutim, za razliku od primjerice Beča u kojem rušenje bastiona 1857. i stvaranje „ringa“, prstenastog sustava javnih zgrada i otvorenih prostora s naglašenim povijesnim akcentima prema kojima su usmjereni novonastali široki prostorni potezi, taj se proces u Šibeniku odvija stihijski i neplanski (Marković, 2009.). Najveći dokaz tome je nepostojanje regulatornog plana (koji u Beču nastaje još 1859.) ili drugog sačuvanog

urbanističkog i planerskog dokumenta. Uz to, moguće je primjetiti i kako je proces rušenja perimetralnih zidina bio izrazito dugotrajan (od povijesnih zapisa za vrijeme posjeta cara Franje I. 1925. do 60.-ih godina 20. stoljeća). Proces je to koji se, dakle, odvijao spontano, „točkasto“ i kroz manje urbanističke preinake u kojima je zanemarena spomenička vrijednost gradskih fortifikacija, njezina važnost u stvaranju gradskog identiteta i potencijal kao budući turistički resurs. Do danas su sačuvani tek manji ostaci gradskih zidina, pretežno interpolirani u kasnije građevine (zid uz katedralni trg, kula kneževa dvora, zid uklopljen u Vitićevu zgradu Doma JNA) te zid uz gradski perivoj koji nije sačuvan u punoj visini (Ćuzela, 2005.).

Slično kao na primjeru Beča ili drugih srednjeeuropskih gradova tog doba (poput Wrocława ili Krakowa u Poljskoj) i u Šibeniku se uz nekadašnju liniju perimetra javlja prstenasti sustav zelenih i javnih prostora budući da kasnija gradnja uzima prostorni odmak u odnosu na staru gradsku jezgru. Moguće je tako pratiti Šibenikov „ring“ uz prostor Starog Pazara, trg Poljanu, gradski perivoj (nastao 1890. s bogatim hortikulturnim uređenjem) i rivu, iako takav sustav javnih prostora nikad u potpunosti nije zaživio zbog svoje prostorne necjelovitosti i manjka kulturnih i javnih sadržaja te ambijentalnih kvaliteta. Takav prstenasti sustav danas predstavlja značajan kulturni i turistički potencijal budući da nudi jedinstvenu mogućnost percepcije gradskog obuhvata i uvid u njegove srednjovjekovne prilike te diverzitet stare gradske jezgre i modernog Šibenika 19. i 20. stoljeća (Rupić, 2014.).

2.3. GRAFIČKI PREGLED URBANISTIČKOG RAZVOJA ŠIBENIKA

1. Rani Srednji vijek – osnivanje castruma

2. 11. i 12. st. – formiranje suburbija

3. 13. st. - daljnji urbanistički razvoj

4. 14. st. - formiranje gradskog perimetra

5. 15. st. - oblikovanje gradske jezgre

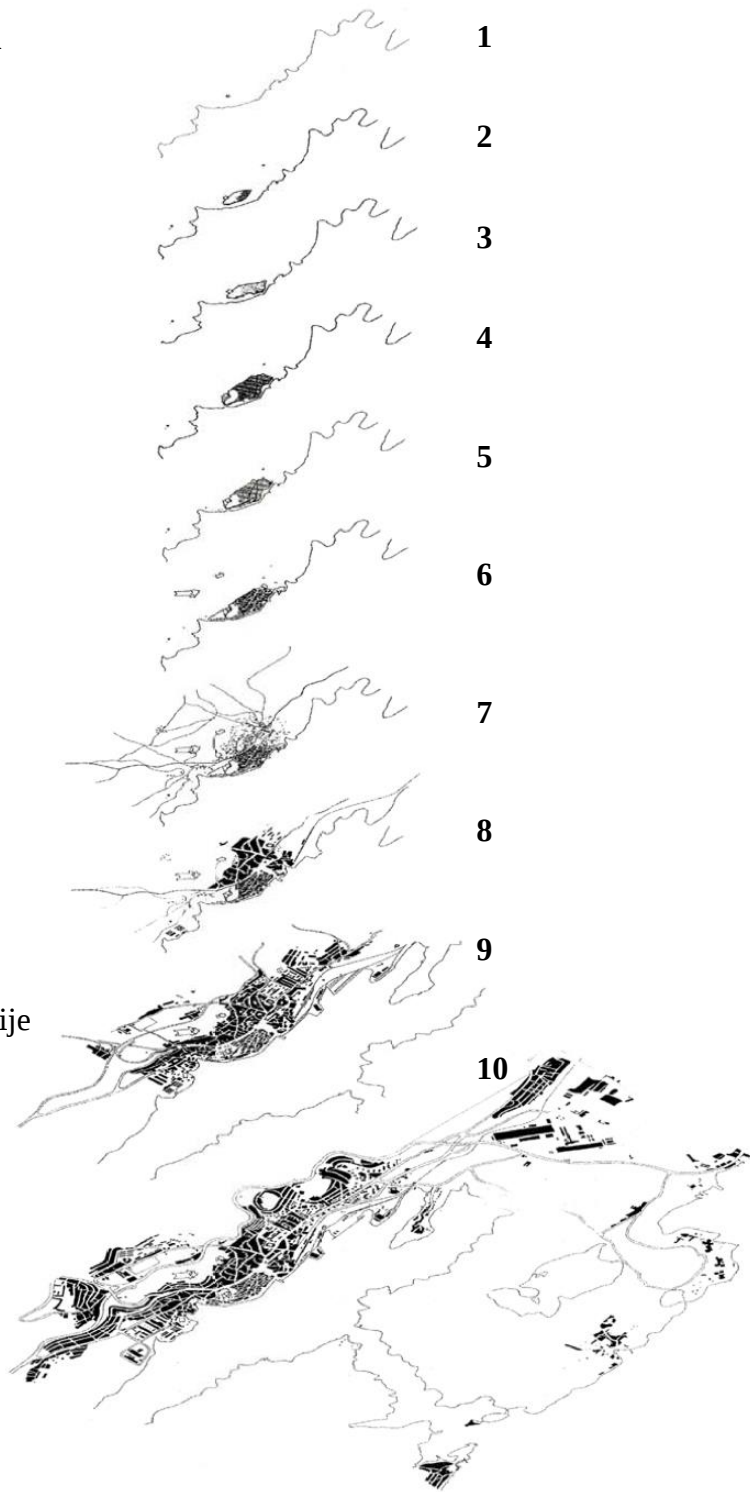
6. 16., 17. i 18. st. - fortifikacijski sustav

7. 19. st. – izlazak iz povijesnih granica

8. početak 20. st. - formiranje prve industrije

9. sredina 20. st. - formiranje novih četvrti

10. kraj 20. st. - sadašnje stanje

Slika 6: Povijesni razvoj urbanog Šibenika, od osnutka do danas

(izvor: „Urbanistički razvoj grada Šibenika“, znanstveni rad, Bertina M., 2002.)

2.4. POVIJEST PROSTORA STAROG PAZARA

Stari Pazar zbog svog je smještaja te promjena dominantne funkcije kroz stoljeća jedan od gradskih prostora na kojima je moguće pratiti urbane transformacije Šibenika od njegovog osnutka i fortificiranja do danas.

Iz povijesnih izvora doznajemo kako je to u početku, nakon formiranja gradskih perimetralnih fortifikacija u 15. stoljeću, kontaktni prostor između „unutarnjeg“, gradskog i „vanjskog“ bez specifičnog uređenja (Šišić, 1944.). U to vrijeme prostor pod zidinama „brisan“ je i planski čišćen kako bi neprijateljski napad s kopna bio na vrijeme uočen. U mirnodopskim razdobljima uz zidine su bile izgrađeni gospodarski objekti, pretežito drveni, koji bi u susret opsadi bili rušeni kako ne bi poslužili za utaborenje neprijateljske vojske. Razvitkom trgovine sa zaleđem taj je prostor služio za pregled i carinjenje robe koja je, nakon kontrole, u grad ulazila isključivo kroz gradska vrata (od čega su se dva nalazila na prostoru današnjeg Starog Pazara) (Ćuzela, 2005.). Prvi zapisi o trgovini u tom prostoru datiraju iz 17. stoljeća, kada on zaprima važnu trgovačku funkciju čime dobiva na važnosti, sve do pojave kuge kada služi kao prostor *karantene*, kontrole ulaska ljudi i robe u grad s ciljem spriječavanja širenja epidemije unutar zidina (Livaković, 2002.).

Slika 7: Pogled na Stari Pazar na početku 20. stoljeća (izvor: arhiv Muzeja grada Šibenika)

Prema zapisima vezanim uz 19. stoljeće, Stari Pazar se tada, kao prostor uz glavnu prometnu komunikaciju prema susjednim gradovima i zaleđu, razvija kao važna trgovačka točka, ključno mjesto tržišne i socijalne komunikacije u gradu (Juras, 1980.). Ulogu tržnice zadržava i krajem 19. stoljeća o čemu svjedoče fotografije iz posjeta cara Franje I. Šibeniku 1875. na kojima su još uvijek vidljive sjeverne gradske zidine i četiri kule uz Stari Pazar – Bersalj, Malipiero, Malpaga i Gorica. Rušenje tog dijela zida nastupa tek koncem 19. stoljeća nakon čega Stari Pazar postaje ključni kontaktni prostor na granici između povijesnog i modernog Šibenika (Ćuzela, 2005.).

Funkciju tržnice zadržava do 1967. godine, kada gradska „horizontalna“ os dobiva novi, moderni kompleks tržnice istočno od stare gradske jezgre. Nakon toga slijedi razdoblje propadanja tog prostora, koji krajem 20. stoljeća služi tek kao pješačka komunikacija i parking automobila pod visokim stablima brijestova, bez uređenja i potpuno zapušten. Takvo stanje traje sve do početka 21. stoljeća, točnije 2005. godine kada kreće izvedba „novog“ Starog Pazara prema rješenju arhitekta Kranjca. Aktualnim rješenjem Stari Pazar dobiva novo uređenje, popločan u kamenu sa zelenim pojasom kao barijerom u odnosu na jaku prometnicu i pergolama te urbanom opremom. Međutim, uslijed manjka sadržaja i bez obzira na novo oblikovanje, prostor i dalje ostaje svojevrsna „memorijalna rupa“ u urbanom tkivu Šibenika, bez identiteta i prepoznatljivosti zadržavajući komunikacijski karakter uz pojavu ugostiteljstva. Zadržavanje starog toponima „Stari Pazar“, odnosno manjak novog naziva za taj gradski prostor svjedoči o njenoj potrebi za reaktivacijom i preoblikovanjem.

Slika 8: Prodaja vina na Starom Pazaru na početku 20. stoljeća (izvor: arhiv Muzeja grada Šibenika)

3. SOCIOLOŠKO ISTRAŽIVANJE: STAVOVI STRUČNE I ŠIRE JAVNOSTI O PROBLEMIMA I POTENCIJALIMA PROSTORA STAROG PAZARA U ŠIBENIKU

Sociološko istraživanje provedeno je u sklopu i za potrebe diplomskog rada uz sudjelovanje i komentorstvo prof. Ognjena Čaldarovića s Odsjeka za sociologiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

3.1. UVOD

Jedan od najvažnijih čimbenika za oblikovanje javnog prostora zasigurno predstavlja sudjelovanje stručne, zainteresirane i šire javnosti. Kako je javni prostor u svojoj naravi demokratičan, odnosno slobodan i otvoren na različite tipove korištenja svim društvenim i dobnim skupinama, tako je poželjno da i projektanski proces, odnosno geneza novog rješenja tog prostora ima izraženu demokratsku notu. Pojam „*stručna javnost*“ odnosi se na stručne osobe vezane uz probleme javnog prostora (sociologe, urbaniste, arhitekte, krajobrazne arhitekte, dizajnere, povjesničare, konzervatore i sl.), „*zainteresirana javnost*“ na udruge građana i inicijative koje iskazuju interes za pitanja javnog prostora, dok pojam „*šira javnost*“ obuhvaća sve građane potencijalno uključene u proces, koji ne pripadaju u prve dvije skupine.

Sudjelovanje javnosti u svim segmentima i fazama projekta ima potencijal pružanja informacija i smjernica projektantu od strane lokalnog stanovništva, krajnjeg korisnika javnog prostora. Takve informacije kvalitetan su uvid u problematiku postojećeg prostora, njegovu percepciju, specifičnosti (koje uz kontekst, oblikovne karakteristike i memoriju rezultiraju identitetom) te programske i estetske želje i kriterije korisnika javnog prostora. Na ovaj aspekt prostornog uređenja i oblikovanja referira se i članak 14. Zakona o prostornom uređenju (NN 153/13) u kojem stoji kako „*Javnost ima pravo sudjelovati u postupcima izrade i donošenja prostornih planova u skladu s ovim Zakonom.*“ te da „*Javnost ima pravo pristupa informacijama, odnosno podacima o prostoru kojima raspolažu javnopravna tijela i pravne osobe...*“.

Fokusirajući se na javni karakter Starog Pazara te njegov povijesno-urbanistički značaj i važnost u životu suvremenog Šibenika za potrebe ovog rada provedeno je sociološko istraživanje u sklopu diplomskog rada „Idejni projekt krajobraznog rješenja tržnice Stari Pazar u Šibeniku“. Unutar istraživanja opisani su motivi za njegovim provođenjem, osnovni problemi i ciljevi istraživanja, metode pomoću kojih je provedeno te su izloženi rezultati istraživačkog rada na temelju kojih su doneseni njegovi zaključci. Istraživanje je provedeno u razdoblju od svibnja do rujna 2016. godine.

3.1.1. PROBLEMI

Najveći problem, ujedno i motiv za provođenje istraživanja, činjenica je kako u praksi prostornog planiranja i oblikovanja prostora u gradu Šibeniku (a i na razini Republike Hrvatske) često izostaje kvalitetno uključanje i sudjelovanje javnosti u proces. O tome svjedoče recentno izvedeni projekti (poput revitalizacije tvrđave Barone) provedeni mimo javnog natječaja i bez ankete javnog mijenja ili druge metode sudjelovanja javnosti. Također, osim inicijative za uključanjem javnosti od strane nadležnih institucija, primjetna je i mala zainteresiranost javnosti, ponajviše šire, za navedene procese.

3.1.2. CILJ

Glavni cilj istraživanja svojevrstni je pokušaj motiviranja javnosti metodom simulacije i sudjelovanja u izradi idejnog projekta krajobraznog uređenja Starog Pazara u Šibeniku, odnosno prezentacija potencijala i važnosti participacije lokalnog stanovništva u takvom tipu projekta. Provođenje istraživanja trebalo je i osvijestiti javnost o mogućnosti sudjelovanja u procesima koji se tiču planiranja i uređenja grada i javnog prostora te ispitati njihove stavove o prostornim i društvenim problemima i potencijalima prostora Starog Pazara.

3.1.3. METODE RADA

Istraživanje je provedeno pomoću metode nisko-strukturiranog intervjua na prigodnom uzorku od devet (9) ispitanika - po tri (3) stručne osobe (urbani sociolog, arhitekt, krajobrazni arhitekt), stanovnika grada i slučajna prolaznika/posjetioca prostora Starog Pazara. Ispitanici su, u cilju ispitivanja stavova i mišljenja stručne i šire javnosti, podijeljeni u tri grupe, gdje stručne osobe služe kao uzorak stručne, a stanovnici grada i slučajni prolaznici šire javnosti. Kod odabira ispitanika jedan od važnijih kriterija bio je obuhvatiti ljude različitih dobnih skupina, koji su bili (i jesu) korisnici prostora kroz njegove različite faze povijesnog i urbanističkog razvoja. Također, kod grupe stručnih osoba birani su dostupni stručnjaci iz različitih disciplina koje se bave problematikom javnog prostora te njegovim oblikovanjem s naglaskom na urbanu sociologiju, krajobraznu arhitekturu i arhitekturu. Slučajnim odabirom svi prolaznici pokazali su se i stanovnicima grada, na što je moglo utjecati i vrijeme provođenja istraživanja na terenu u proljeće, odnosno van turističke sezone.

Istraživanje je provedeno na krajnje malom, slučajnom uzorku prigodnog tipa te su prikupljeni rezultati načelni i indikativni.

3.1.4. TEME INTERVJUA I NJEGOVO PROVOĐENJE

Intervju je podijeljen u dva tematska dijela, unutar kojeg se prve tri teme odnose na memoriju o prostoru Starog Pazara, čimbenike koji ga definiraju i percepciju o njegovom identitetu i specifičnostima te društvenim i prostornim problemima tog prostora danas. Drugi dio, odnosno četvrta i peta tema, vezane su uz ispitivanje stavova o potencijalima tog prostora za razvitak, mogućim novim sadržajima i pristupima u aktivaciji.

1. Koje su Vaše prve asocijacije, uspomene i doživljaji na spomen prostora Starog Pazara u Šibeniku?
2. Koji čimbenici, elementi ili dijelovi po Vama najviše definiraju identitet tog prostora?
3. Koji su po Vama njegovi najveći postojeći problemi u tom prostoru danas?
4. Kakve programe i aktivnosti smatrate prikladnima ili biste ih voljeli vidjeti na Starom Pazaru?
5. Koji su po Vama najveći potencijali za razvoj tog prostora te kakve biste pristupe u aktivaciji predložili?

Intervjui na svim ispitanicima provedeni su osobno i usmeno, a ispitanici su prije početka upućeni u osnovne ciljeve istraživanja i motive za njegovim provođenjem te temama koje sadrži. Prije intervjua ponuđena im je apsolutna anonimnost u odgovaranju (koju je 6 od 9 ispitanika prihvatilo) i obećano korištenje rezultata istraživanja isključivo u svrhu izrade diplomskog rada. Intervju je korištenjem računala pretvoren u audio snimku koja je nakon izrade transkripta izbrisana i uništena.

**Transkripti svih provedenih intervjua s odgovorima ispitanika nalaze se u posebnom prilogu na kraju rada.*

3.2. REZULTATI I ZAKLJUČCI ISTRAŽIVANJA

Sociološko istraživanje fokusirano na stavove stručne, zainteresirane i šire javnosti izvršeno metodom nisko-strukturiranog intervjua za cilj je imalo ispitati percepciju ispitanika prema prostoru Starog Pazara, njegovim prostornim i društvenim problemima te potencijalima koje, kao javni prostor smješten uz glavnu urbanističku os na kontaktu između povijesnog i modernog dijela grada, posjeduje i mogućnostima njihova ispunjenja. U tu svrhu intervju je strukturiran u pet tema u formi pitanja na koja su ispitanici odgovarali, bez prethodno postavljenih hipoteza.

3.2.1. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Prema podjeli ispitanika u tri grupe (stručnjaci, stanovnici grada i slučajni prolaznici) vidljivo je variranje odgovora, ponajprije u sposobnosti uočavanja problema prostora te jezične formulacije istih i mogućnosti predlaganja pristupa i smjernica u njegovom preoblikovanju i reaktivaciji. Stručne osobe za pitanja gradskog i javnog prostora (urbani sociolog, arhitekt, krajobrazni arhitekt) lakše su i konciznije prezentirali društvene i prostorne probleme analitički uočivši glavne nedostatke prostora i njegove ograničavajuće čimbenike, dok su stanovnici grada i slučajni prolaznici većinom odgovarali intuitivno, jednako kvalitetno percipirajući postojanje problema.

Komentari i odgovori na prvu temu vezanu uz njihove asocijacije, slike i memoriju na spomen prostora Starog Pazara, interesantni su zbog opisnih slika kojima ispitanici, ponajprije stariji građani Šibenika koji pamte i vrijeme kada je na prostoru egzistirala aktivna tržnica, predočavaju atmosferu, boje i mirise, buku i žamor. Svi ispitanici zrele i starije životne dobi spominju aktivnost tadašnjeg „pazara“ u jutarnjim satima te mir u popodnevnom, prisjećajući se „*mljekarica sa ćupovima na glavama*“, „*vezanih tovara*“, prodaje lubenica pa čak i cijene domaćih jaja u tadašnjim dinarima. Mlađi ispitanici najčešće spominju sjećanja na velika stabla brijestova, mnogo parkiranih automobila, zapušten i neodržavan prostor i istrošeno opločenje, referirajući se na povijesno razdoblje između 1967. (kada je Stari Pazar izgubio funkciju tržnice) i početka 21. stoljeća kada je izvedeno trenutno stanje. Što se tiče identiteta koji prostor nosi, nijedan od ispitanika ne navodi konkretnu specifičnost ni izvornost, dok dva ispitanika (po jedan stručnjak – arhitekt i slučajni prolaznik) eksplicitno tvrde kako „***taj prostor nema identitet***“, odnosno „*njegov identitet je nestao*“. Kao čimbenike koji trenutno definiraju taj prostor svi ispitanici navode prometnicu i njezin naglašeni značaj u prometnoj mreži grada te prostornu longitudinalnost Starog Pazara nazivajući je još i „*izduženost*“, „*komunikacija*“ i „*prolaz*“.

U opširnije elaboriranim odgovorima stručnih ispitanika spominju se i orijentiri u prostoru, poput česme ili fontane, fasade objekata koji ga omeđuju s dvije strane te izostanak sadržaja, odnosno njegova „praznina“, na koju se opširnije osvrću u temi vezanoj uz društvene i prostorne probleme Starog Pazara. Među problemima prostora Starog Pazara koje ispitanici najčešće navode posebno se ističe manjak sadržaja, odnosno njihova nepostojanost i „mrtvilo“ prostora. Neki od ispitanika sagledavaju problem izostanka funkcija i aktivnosti u širem kontekstu pa često kao ishodišni čimbenik navode depopulaciju stare gradske jezgre, nestanak trgovačkih i obrtnih sadržaja u tom dijelu grada i njihovu zamjenu gotovo isključivo ugostiteljstvom što, prema jednom od ispitanika-stručnjaka, „*nije održivo*“. Fokusirajući se na prostorne probleme i nedostatke ponovno se navodi prometnica, odnosno nedovoljno dobro riješen kontakt boravišnih prostora s cestom. Četiri ispitanika kao jedan od većih problema navode i „*loše riješen sustav pješačkih komunikacija*“, tj. nepostojanje poprečnih pješačkih veza te brojne denivelacije i stube u prostoru. Što se tiče oblikovnih elemenata i karakteristika koje ispitanicima predstavljaju „šum“ u prostoru spominju se neadekvatno oblikovani i „*kičasti*“ štekati (odnosno terase ugostiteljskih objekata), prazna pergola s naglaskom na izostanak hlada te nedostatak zelenila (u vidu zelene mase i površina).

Drugi dio intervjua, odnosno njegova četvrta i peta tema odnose se na programe i aktivnosti koje bi ispitanici voljeli vidjeti u prostoru te pristupe aktivaciji koje smatraju ispravnima. Cilj tih dviju tema je ponuditi ispitanicima prostor za izlaganje vlastitih smjernica, zamisli, koncepata i ideja koje se tiču Starog Pazara kao javnog prostora te ih na taj način, kroz sugestije i preference, uključiti u proces oblikovanja novog rješenja. Što se tiče programa i aktivnosti koji bi se manifestirali na Starom Pazaru jednako su konkretni bili odgovori stručnjaka, stanovnika grada i slučajnih prolaznika. Ukupno pet ispitanika u intervjuu je spomenulo povratak tržnice, odnosno trgovine na otvorenom u različitim scenarijima, primjerice kroz štandove s proizvodima lokalnih OPG-ova, cvjećarnice ili drugih prodajnih sadržaja koji bi doprinijeli povratku živosti u taj dio grada. Osim povratka tržnice, najčešće predlagani sadržaji su vezani uz radionički i izvedbeni program Međunarodnog dječjeg festivala, godišnje manifestacije s mnogobrojnim izložbama, radionicama, predstavama i koncertima za djecu. Također, kao važan korak u revitalizaciji prostora nekoliko ispitanika navodi povratak stanovništva u staru gradsku jezgru te uvođenje novih zelenih površina. Starija ispitanica, stanovnica grada kao zanimljiv potencijalni sadržaj navodi javni bazen.

Kao moguće i prikladne pristupe u aktivaciji dva ispitanika ističu važnost strateškog pristupa, odnosno postojanja **vizije**, a interesantna su i razmišljanja jednog slučajnog prolaznika koji ističe

kako bi Grad, odnosno vlast i vezane institucije trebale biti glavni pokretač revitalizacije, budući da jedini raspolažu potrebnim resursima. Više ispitanika je, uz to, istaknulo važnost sudjelovanja javnosti, a jedan stručnjak konkretno navodi i potrebu za provođenjem ankete među zainteresiranom i širom javnosti.

3.3. ZAKLJUČCI ISTRAŽIVANJA

Prije svega, ovo sociološko istraživanje u sklopu diplomskog rada dokazalo je i istaknulo važnost sudjelovanja javnosti u oblikovanju i uređenju grada i njegovih prostornih cjelina. Intervjui s ispitanicima (stručnim i pripadnicima „šire javnosti“) potvrdili su početne analitičke uvide u trenutno stanje Starog Pazara te pružili informativan i zanimljiv uvid u memoriju starijih korisnika tog prostora te percepciju mlađih ispitanika. Osim analitičke, intervjui su formirali i sažet, ali iznimno koristan pregled povijesti tog prostora, u razdoblju od sredine, odnosno 50.-ih godina 20. stoljeća do danas.

Proučavajući društvenu i prostornu problematiku Starog Pazara, istraživanje je, na relativno malom uzorku, potvrdilo kako se radi o prostoru lišenom identiteta i konkretne funkcije, a samim time i sadržaja što rezultira praznim prostorom s malim brojem stalnih korisnika te s naglaskom gotovo isključivo na njegov komunikacijski karakter. Stav je svih ispitanika kako su trenutni režim korištenja i oblikovanje neprikladni te je prostoru potrebna reaktivacija i revitalizacija što je i jedan od temeljnih motiva ovog rada. Analitičko razmišljanje prezentirano u ovom radu time je dodatno argumentirano s dodatkom nekoliko novih aspekata proizašlih iz razmišljanja ispitanika.

Ideje o uvođenju novih sadržaja i preoblikovanju prostora većinom su se odnosile na povratak tržnice (u različitom, „modernijem scenariju“) te uvođenje novih funkcija i naročito zelenih površina. Ističe se razvijena svijest ispitanika o potrebi održivosti Starog Pazara i njegovog stalnog korištenja, neovisno o turističkoj sezoni. Nekoliko ispitanika istaknulo je želju za uvođenjem interesantnih sadržaja i struktura poput cvjećarnice, pozornice ili bazena, iako je većina ostajala relativno suzdržana u sugestijama. Predlagajući nove načine korištenja i pristupe u sadržajnoj obnovi prostora, istraživanje je poslužilo i za primjenu *brainstorming* metode temeljene na idejama ispitanika, naglašavajući važnost kreativnog udjela krajnjih korisnika prostora u njegovom formiranju.

4. PROSTORNE ANALIZE

Prostorne analize šireg šibenskog područja, gradskog područja i obuhvata Starog Pazara s postojećim stanjem i problemskom kartom prostora, na katastarskoj i geodetskoj podlozi Gradskog ureda za prostorno planiranje ilustriraju smještaj, prostorni kontekst i prostornu problematiku.

4.1. KARTA ŠIBENSKOG ZALJEVA S KANALOM SV. ANTE

Grafički prikaz obuhvaća šire gradsko područje, od gradskog kupališta Jadrija i tvrđave sv. Nikole na ulazu u šibenski kanal na istoku do novijih gradskih naselja Baldekin i Vidici na zapadu te od *brownfielda* bivše Tvornice elektro i ferolegura (TEF) na sjeveru do poluotoka Mandalina s novoizgrađenim hotelskim kompleksom i marinom na jugu. Prikazana je izgrađenost tog područja, gdje se može primjetiti kompaktnu i zgusnutu srednjovjekovnu i renesansnu gradnju unutar stare gradske jezgre i novije urbanističke zahvate van nje, u glavnom smjeru pružanja grada sjeverozapad-jugoistok uvjetovanu obalnom linijom s istočne te Jadranskom magistralom sa zapadne strane. Dva značajna šumska područja unutar značajnih krajobrazu Luka-Kanal i Trtar-Krtolin prikazana su tamnijom nijansom zelene boje, od kojih je za užu gradsko područje naročito važan potonji. Borova šuma sa sjeveroistočne strane pruža gradu pojas „zelene zaštite“, formirajući tako značajan dio njegove zelene infrastrukture. Osim ekoloških i urbanističkih, važno je istaknuti i njezin vizualni značaj u slici grada s mora, jednoj od najatraktivnijih vizura na Šibenik danas. Industrija smještena sjeverno i južno od glavne urbanističke jezgre svjedoči o industrijskoj povijesti i baštini Šibenika, s TEF-om (danas atraktivnim brownfield potencijalom) i teretnom lukom. S druge strane zaljeva nalazi se u potpunosti neizgrađeni prostor karakteriziran nepravilnom matricom krških poljoprivrednih površina oblikovanom suhozidima, što također predstavlja značajan element baštine kulturnih krajobrazu sa nedavno uspostavljenim Suhozidnim parkom Srma.

Uski i kameniti tjesnac kanala sv. Ante omogućuje Šibeniku plovni put prema otocima šibenskog arhipelaga te otvorenom moru. Dok je sjeverna strana kanala dio nepravilnog mozaika poljoprivrednih površina, danas značajno zarasla u visoku travu i makiju, južnu stranu definira gusta borova šuma te napušteni objekti bivše vojarne Minerska koji danas, u procesu revitalizacije tog kompleksa, periodički zaprimaju kulturne sadržaje poput edukativnih radionica, glazbenih koncerata i slično. U sklopu revitalizacije kanala 2012. godine izgrađena je atraktivna i edukativna šetnica autora arhitekta Nikole Bašića koja vodi sve do morske trđave sv. Nikole te

predstavlja prvi korak u uspostavi održivog korištenja tog prostora pridodavanjem novih , ponajprije sportsko-rekreacijskih, ali i kulturno-turističkih sadržaja (Rupić, 2014.).

4.2. KARTA ŠIRE SITUACIJE I URBANOG CENTRA ŠIBENIKA

Na grafičkom prikazu vidljiva je urbana matrica Šibenika, kroz prikazanu izgradnju, ulice i prometne pravce te slobodne i zelene površine. Vidljivo je smanjenje gustoće gradnje od stare gradske jezgre prema novijim urbanističkim cjelinama te su naročito istaknute dvije osi: glavna gradska koja se sa sjevera preko predtvrđavskog prostora kaštela sv. Mihovila spušta uz Stari Pazar prema trgu Poljana te dalje na jugoistok proteže prema industrijskom predgrađu te kratka i prekinuta os koja se od „mula Krke“ i mora kroz gradski perivoj i trg Poljanu proteže na sjeveru da bi se zaustavila već na zgradi Krešimirovog doma. Os koja obuhvaća i Stari Pazar, u nekim radovima nazivana i *decumanusom* Šibenika značajna je i zbog zaprimanja velikog dijela javnih sadržaja smještanih uz taj pravac urbanističkim širenjem grada, poput gradske administracije, crkve, Obrtničke škole, javne gradske bolnice, zgrade suda, nove gradske tržnice itd. Oba spomenuta prostorna pravca tangiraju te prate liniju nekadašnjeg gradskog perimetra kod kojeg je vidljiva i nepotpuna uspostava zelenog gradskog prstena.

Na grafičkom prikazu istaknuti su svi javni upravni, obrazovni, sakralni i trgovački objekti i prostori, dok su sačuvani elementi gradskog fortifikacijskog sustava (kaštel sv. Mihovila s predtvrđavskim prostorom i dvostrukim bedemima, ostaci perimetralnog zida, sačuvane gradske kule i kopnene tvrđave sv. Ivana i Barone) istaknuti narančastom bojom. Uređene i oblikovane gradske zelene površine (uključujući i dva perivoja – Roberta Visianija uz gradski zid podno Poljane i Luje Maruna istočno od tog trga, a ispred crkve Gospe Vanka Grada) prikazane su svjetlijim tonom zelene dajući tako informaciju i o zelenoj infrastrukturi unutar grada. Iz ovog prikaza vidljivo je kako spomenute površine nisu sasvim konceptualno ni prostorno povezane, kao i da u gradu ne postoji središnja pješačka zona koja bi omogućila kvalitetnije korištenje njegovih javnih prostora.

Obuhvat Starog Pazara prikazan je isprekidanom crvenom linijom, smješten na kontaktu između stare gradske jezgre i njezinog sjevernog perimetra i naselja Varoš nastalog u 19. i 20. stoljeću.

4.3. TLOCRT POSTOJEĆEG STANJA STAROG PAZARA

Posljednja intervencija na prostoru Starog Pazara dogodila se početkom 2005. godine kada je, prema projektu arhitekta Kranjca, njegov zapadni dio, uz prometnu ulicu 113. šibenske brigade u potpunosti preuređen. Nekadašnji prostor parkinga sa starim stablima brijesta koja su uvelike oštetila opločenje preoblikovan je u dugi šetališni potez s nekoliko sadržajnih platoa odijeljenih stepenicama. Između vrlo aktivne prometnice i boravišnog dijela Starog Pazara umetnut je uski zeleni pojas sa stablima hrasta crnike, odnosno *česmine*, cijeli prostor popločan je bijelim kamenim modulima, dodana je preoblikovana gradska česma te prostori za sjedenje i masivna konstrukcija drvene pergole na kamenim stupovima. Veza sa istočnim fasadama i pješačkom stazom uz njih ostvarena je preko dva pješačka prijelaza pa izostaje kvalitetna povezanost dvije prostorne cjeline što rezultira nekontroliranim pješačkim prelascima prometnice.

Prostor se nalazi na kontinuiranom nagibu, 4-5 posto u uzdužnom i 2-5 posto u poprečnom smjeru te je podijeljen u čak šest različitih razina sa uzlaznim i silaznim stubištima i rampama, što uvelike utječe na njegovu fragmentiranost i isprekidanost ritma pri šetnji. Tipična metalna česma oblikovana u 19. stoljeću zamijenjena je novom, kamenom, koja osim materijala ne nudi autentičnost u oblikovanju, kao ni ilustrirana linija nekadašnjeg gradskog zida koja je prikazana uskom trakom opločenja tamnijeg, sivog tona. Interesantan element čini *golema* pergola u sjevernom dijelu Starog Pazara koja, međutim, ne pruža hlad nužan za korištenje tog prostora u popodnevним satima budući da nisu izvedene plohe koje bi zaustavile sunčeve zrake niti je preko pergole „puštena“ penjačica.

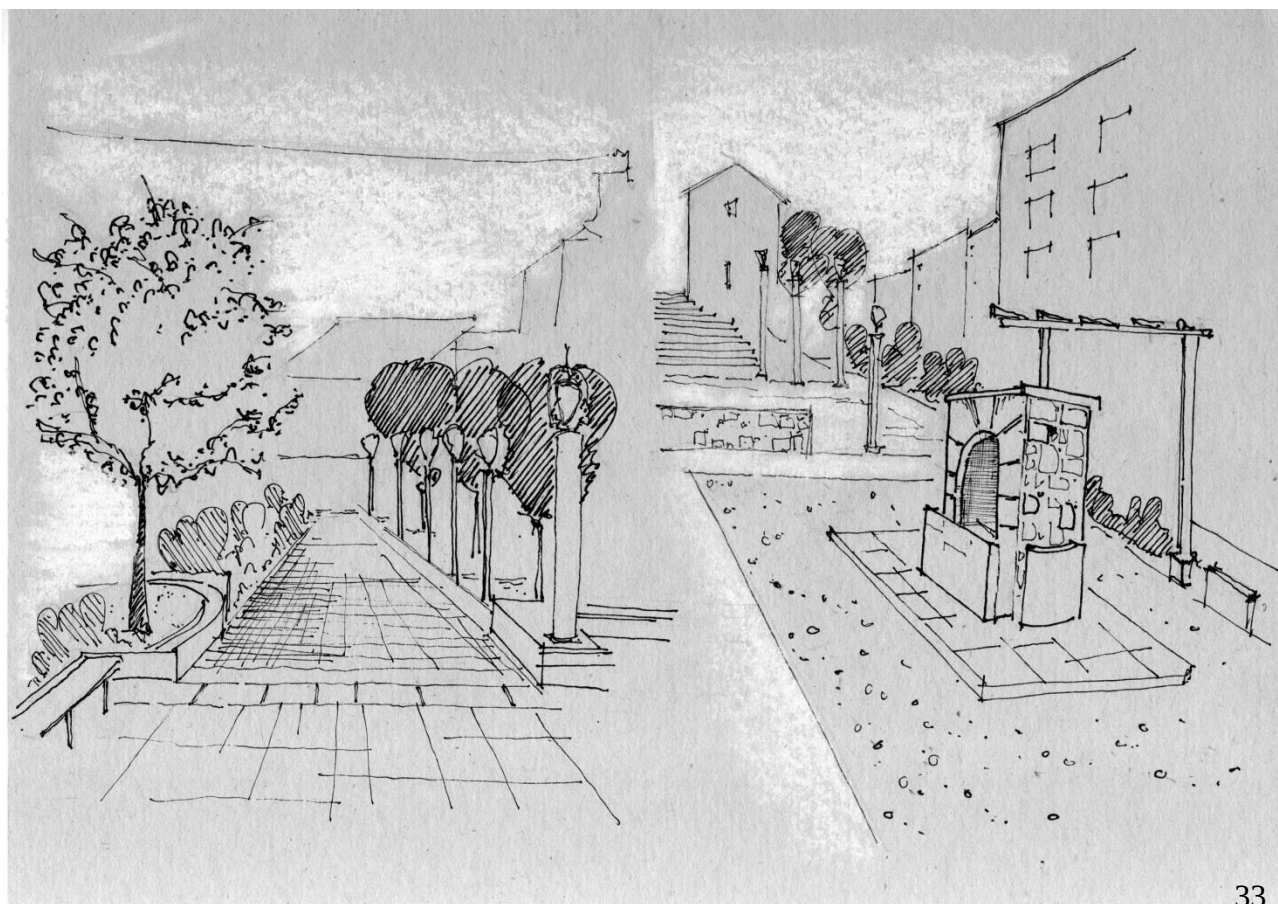
Sadržajno je prostor Starog Pazara danas prilično monoton, uz tek nekoliko terasa ugostiteljskih objekata u južnom i sjevernom dijelu, koji oblikovanjem i veličinom stvaraju dodatne negativne elemente u prostoru budući da se materijalom i oblikovnim rješenjem ne uklapaju u prostornu cjelinu, a uz to dodatno sužavaju pješački koridor. Mnogobrojni nivelirani platoi nude određenu razliku u ambijentu, međutim, budući da praktički nijednom nije dodijeljen novi sadržaj, ostaju većinom prazni i bez stalnog korištenja. Urbana oprema i strukture za sjedenje (također izgrađene od kamena) smještene su uz rub zelenog pojasa i orijentirane prema zapadnim fasadama Starog Pazara te također ne pružaju potrebnu ugodnost pri korištenju zbog izostanka kvalitetne fizičke i psihičke barijere u odnosu na cestu.

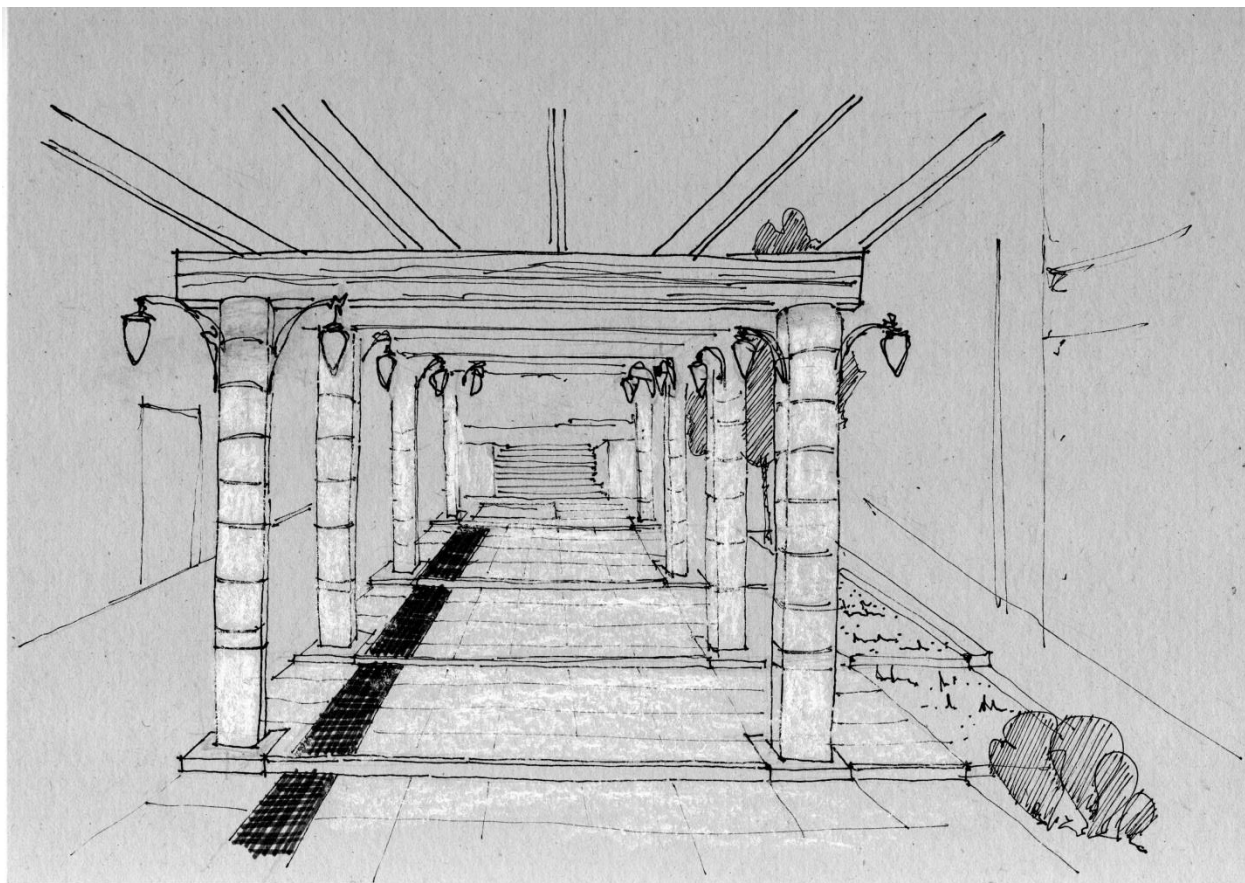
Ukupni dojam prostora je vrlo prazan, pa čak i monoton s detaljima u oblikovanju koji ne pružaju autentičan ambijent pa je Starom Pazaru, kao jednom od značajnijih javnih prostora u Šibeniku, nužno potrebno preuređenje i obogaćenje u sadržajnom smislu.

Slika 9: Skica 1 prostora Starog Pazara, iza zgrade kazališta (Rupić, 2016.)

Slika 10: Skice 2 i 3 prostora Starog Pazara, šetalište i javna česma (Rupić, 2016.)

Slika 11: Skica 4 „gornjeg“ dijela Starog Pazara s pergolama (Rupić, 2016.)

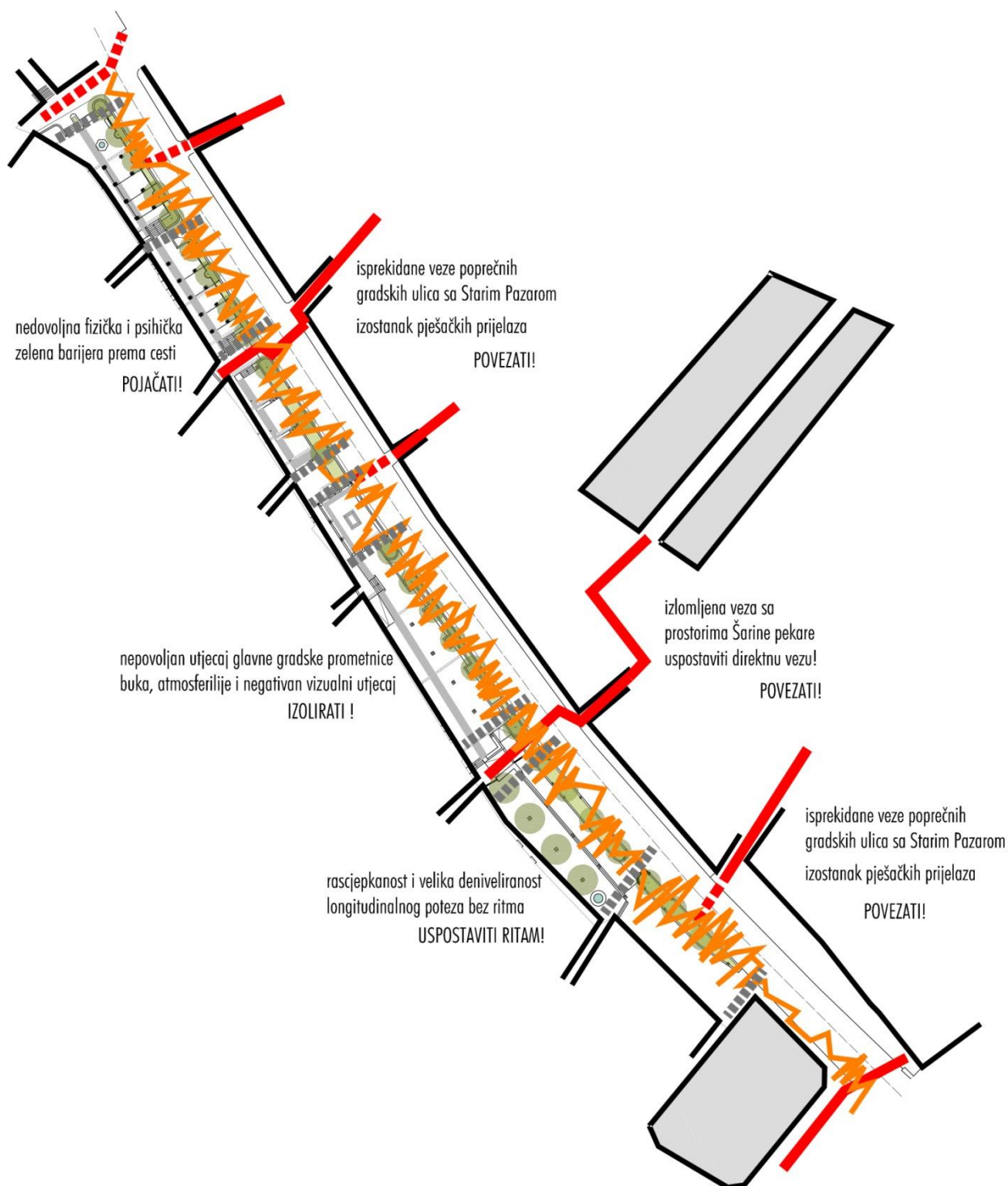
Slika 12: Pogled iz višeg dijela (Rupić, 2014.)

Slika 13: Pogled iz nižeg dijela (Rupić, 2014.)

4.4. KOMPOZITNA ANALIZA

Grafički prikaz sažeto definira glavne prostorne probleme Starog Pazara te negativne utjecaje u njemu nudeći osnovne smjernice za poboljšanjem prostornih kvaliteta i boravka u prostoru.

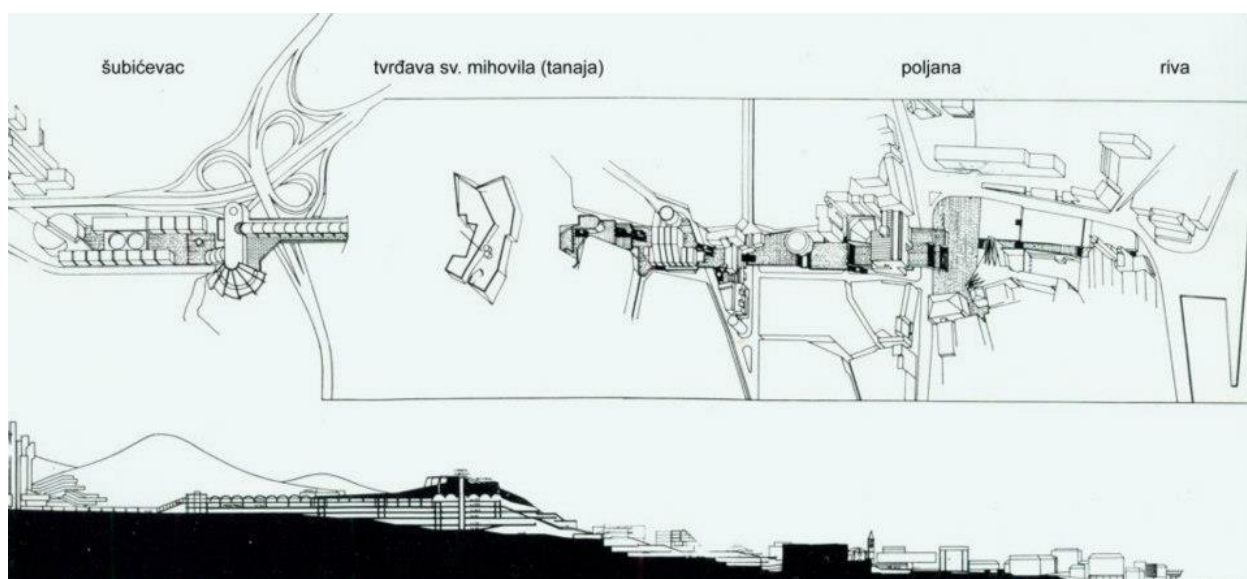
Slika 14 : Kompozitna analiza Starog Pazara (Rupić, 2016.)

5. REFERENTNI PROJEKTI I URBANISTIČKE VIZIJE 1970. – DANAS

U sklopu generiranja urbanističkog koncepta i istraživanja urbanističkih pristupa te vizija oblikovanju javnih prostora u Šibeniku, izvršen je pregled više projekata nastalih kao natječajni, magistarski ili diplomski radovi u razdoblju od 70.-ih godina 20. stoljeća do danas. Analizirani projekti predstavljaju vrijedne urbanističke ideje i zamisli o transformaciji i modernizaciji centra Šibenika i njegovih javnih prostora u infrastrukturnom, sadržajnom i oblikovnom smislu.

5.1. ŠIBENIK CARDO

1976. godine raspisan je natječaj za idejno rješenje projekta Doma Revolucije, smještenog sa sjeverne strane trga Poljana i odvojenog prometnicom, u koji je bilo uključeno i rješenje samog trga. U sklopu anketnog dijela natječaja grupa autora sastavljena od arhitekata Ivana Juras, Nevena Šegvića, Emila Špirića i Ante Vulina izradilo je urbanističku viziju naziva „Šibenik Cardo“. U svojem su projektu glavnu gradsku prometnicu (tada ulicu Vladimira Nazora) identificirali kao Šibenikov *decumanus*, glavnu os smjera istok-zapad u rimskim gradovima. Sukladno tome izradili su prijedlog stvaranja megastrukture okomite na postojeću osovinu, tvoreći Šibenikov *cardo*, okomitu os pružanja sjever-jug od naselja na brdu Šubićevac do mora. Cilj projekta bio je stvoriti novo središte grada u kulturnom, trgovačkom i boravišnom smislu formiranjem velike pješačke zone. Također, projektom se nastojala uspostaviti nova gradska os od tvrđave sv. Nikole na ulazu u šibenski kanal, preko luke i hotela Krka na obali, trga Poljane, do tvrđava sv. Ivan i Barone te konačno novog trgovačkog i prometnog čvorišta na Šubićevcu, svojevrsnog „Šibenika II“ (Juras, 1980.).

Slika 15: Projekt „Šibenik Cardo“ (izvor: „Formiranje prostora trga na našoj obali“, Juras I., 1980.)

Slika 16: Projekt „Šibenik Cardo“ (izvor: „Formiranje prostora trga na našoj obali“, Juras I., 1980.)

Takva, u kasnijim tekstovima često nazivana „utopistička“ vizija nastojala je stvoriti „novi Šibenik“ bez gubitka urbane autentičnosti te riješiti osnovne probleme u centru grada poput neriješene prostorne definiranosti Poljane, prometne situacije, neplanske izgradnje u četvrti Varoš, izoliranosti naselja Šubićevac te zapuštenosti morske i kopnenih tvrđava. Jedan od najzanimljivijih segmenata i ambijenata Šibenik Carda svakako je polifunkcionalan i polivalentan tunel, zamišljen kao *megakoridor* prometnih traka, eskalatora i ostalih komunikacija koje se odvijaju podzemno i omogućavaju formiranje centralne pješačke zone na površini (Juras, 1980.).

Od vizije „Šibenik Cardo“ kasnije je izveden samo Dom Revolucije (danas Krešimirov dom i upravno sjedište gradske vlasti), dok je njezin cjeloviti koncept ostao tek kao utopistička ideja o razvoju modernog Šibenika.

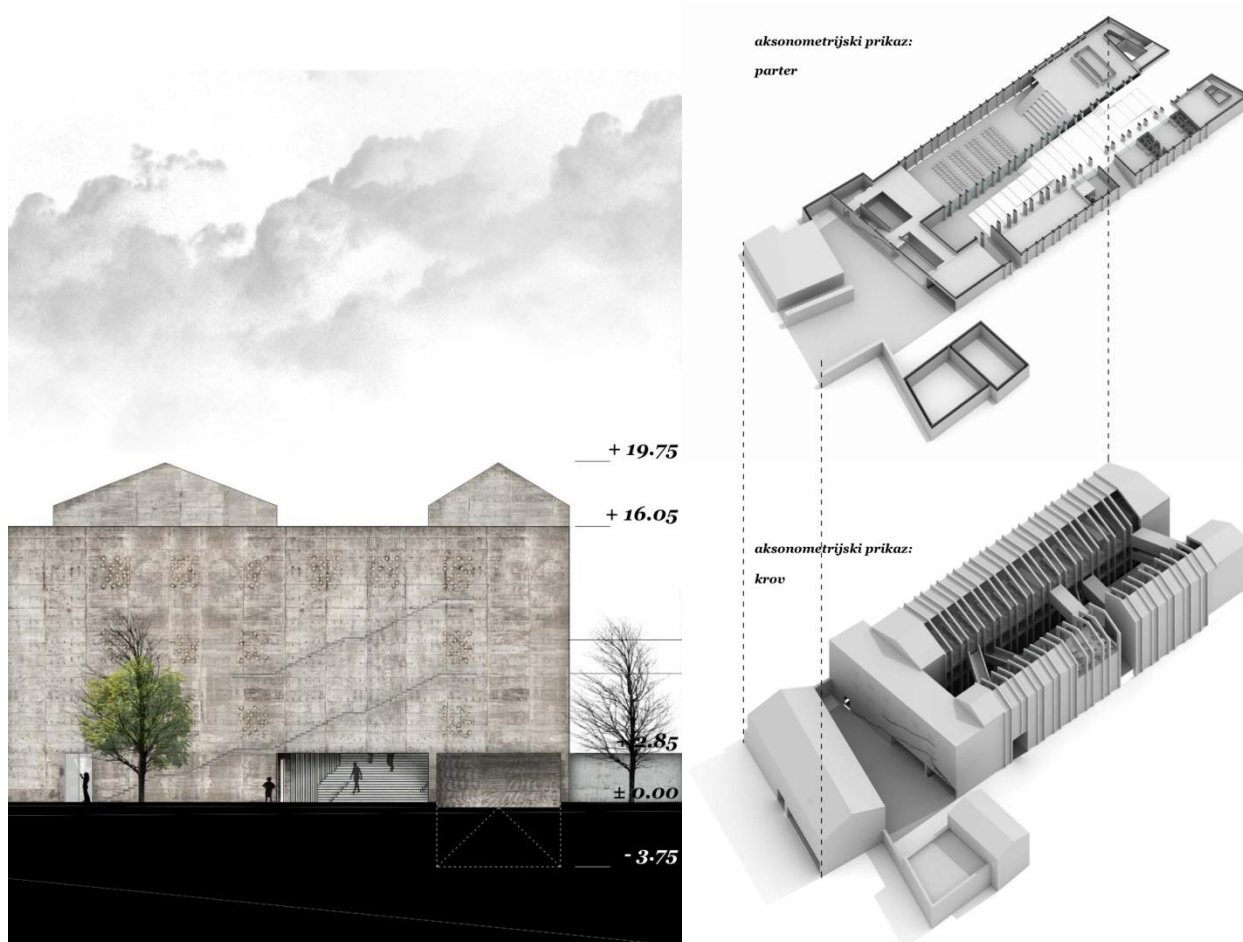
5.2. ŠARINA PEKARA – PROSTOR ZA SOCIJALNO PODUZETNIŠTVO

Zgrada Šarine pekare jedan je od simbola šibenske „*paleoindustrije*“ 19. stoljeća te snažan prostorni akcent u današnjoj slici grada, smještena u gradskoj četvrti Varoš uz sam prostor Starog Pazara i okružena znatno nižim obiteljskim kućama i manjim stambenim zgradama. Kompleks je nekada bio tvornica tjestenine u vlasništvu jednog od najutjecajnijih Šibenčana tog perioda dok je danas, izuzev parkinga, u potpunosti napušten i u raspadnom stanju. Sa prometnicom uz Stari Pazar povezana je uskim prolazom kroz niže gospodarske objekte te

predstavlja svojevrstan „*brownfield*“ u samom centru grada, volumenom i položajem zadržavajući potencijal za obnovu kroz kulturne, proizvodne i trgovačke sadržaje.

Prema konceptu arhitekta Jure Živkovića, koji se Šarinom pekarom kao zadatkom bavio u svom diplomskom radu na Studiju arhitekture i urbanizma Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu 2013. godine, kompleks se revitalizira prenamjenom u „Prostor za socijalno poduzetništvo Šibenik“. U Živkovićevom projektu cijeli kompleks zaprima nove proizvodne, obrtničke i radne sadržaje s atraktivnim atrijskim prostorom između dvaju glavnih objekata povezanih mostovima. Kontakt sa prostorom Starog Pazara dodatno se uspostavlja i naglašava širenjem prolaza prema prometnici pomoću rušenja manjeg gospodarskog, odnosno ulaznog objekta.

Ovakav koncept, uz interesantno oblikovan i prezentiran projekt, zanimljiv je i u kontekstu proširivanja mogućih novih sadržaja Starog Pazara u susjedne objekte te općenito revitalizacije i reaktivacije urbanog tkiva Šibenika na kontaktu sa starom gradskom jezgrom.

Slike 17 i 18: Vizualizacija i maketa projekta Šarine Pekare
(izvor: Šarina pekara- prostor za socijalno poduzetništvo, Živković J., 2013.)

6. URBANISTIČKI KONCEPT

Urbanistički koncept počiva na ideji o formiranju centra urbanog Šibenika kroz stvaranje velike pješačke zone nastale spajanjem postojećih trgova, parkova i drugih nedovoljno artikuliranih i iskorištenih javnih prostora. Rješenje centra Šibenika, šireg prostora uz sjeverni i istočni dio stare gradske jezgre, na prijelazu između srednjovjekovnog u moderni urbani kontekst odgovara i na ekološka te egzistencijalna pitanja njegovih stanovnika.

Pješačka zona, sastavljena od dvije osi i prostora koje one povezuju ima u cilju ponuditi lokalnom stanovništvu i posjetiocima slobodan i zelen prostor za sve oblike boravka na otvorenom te mogućnost izražavanja u javnom prostoru. Smještaj dijela dvaju prometnih pravaca u centru grada podzemno omogućuje stvaranje slobodnog prostora na površini, gdje je okosnica pješačke zone slobodno kretanje u ta dva pravca te pristupanje trgovima, parkovima i ostalim zelenim površinama. Prometnice u obliku dva kraka tunela upuštene su ulaznim rampama, dok su nekadašnje poprečne ulice pretvorene u pješačke, a prometni kapacitet sporednih pravaca (poput Težačke ulice u Varoši) proširen te su im omogućeni novi spojevi na dijelove glavne osi u kojima se promet odvija nadzemno, van obuhvata pješačke zone.

Rješenje nastoji i prostorno definirati te artikulirati trg Poljanu, centralnu gravitacijsku točku pješačke zone, koja danas služi gotovo isključivo kao parkiralište te povezati trg ispred Krešimirovog doma, dva povijesna gradska perivoja i novooblikovani prostor Starog Pazara s glavnim pješačkim pravcima, omogućavajući im prostornu komunikaciju. Glavne osi naglašavaju se i drvorednim potezima, mjestimično prekinutima (kao u slučaju trga ispred Krešimirovog doma gdje je cilj povezati ga s Poljanom) radi lakše dostupnosti i vizualne cjelovitosti. Na tragu vizije „Šibenik Cardo“ os „decumanusa“ naglašava se javnim sadržajima u otvorenom prostoru, parternim zelenilom i drvoredima, dok se os sjever-jug, odnosno cardo, u kraćem obliku formira od obale do šire pješačke površine sjeverno od Krešimirovog doma.

U širem prostornom kontekstu urbanistički koncept služi i kao prva faza formiranja Šibenikovog „ringa“, prstenastog sustava javnih prostora formiranog na liniji nekadašnjeg gradskog perimetra, oblikujući ga sa sjeverne i istočne strane te stvaranju kontaktne zone, svojevrsne „kopče“ između starog i novog dijela grada.

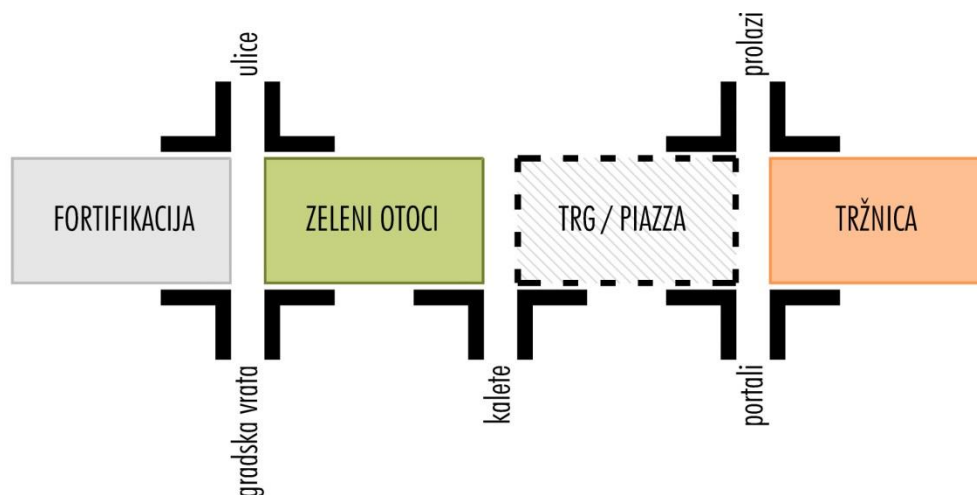
7. IDEJNO RJEŠENJE

Idejno rješenje krajobraznog uređenja Starog Pazara nastalo je na temelju povijesnih i prostornih analiza, posjetu terena i dugogodišnjem poznavanju prostora Starog Pazara te zaključaka i rezultata provedenog sociološkog istraživanja. Cilj idejnog rješenja je ponuditi prijedlog transformacije, revitalizacije i reaktivacije prostora nekadašnje tržnice u samom centru Šibenika bogate povijesti (prije svega fortifikacijske baštine) i tradicije javnog prostora.

7.1. KONCEPT RJEŠENJA

Kao prvi korak u izradi novog idejnog rješenja generiran je koncept, temeljen na funkcionalnim postavkama i prostornim okosnicama proizašlih iz postojeće situacije Starog Pazara.

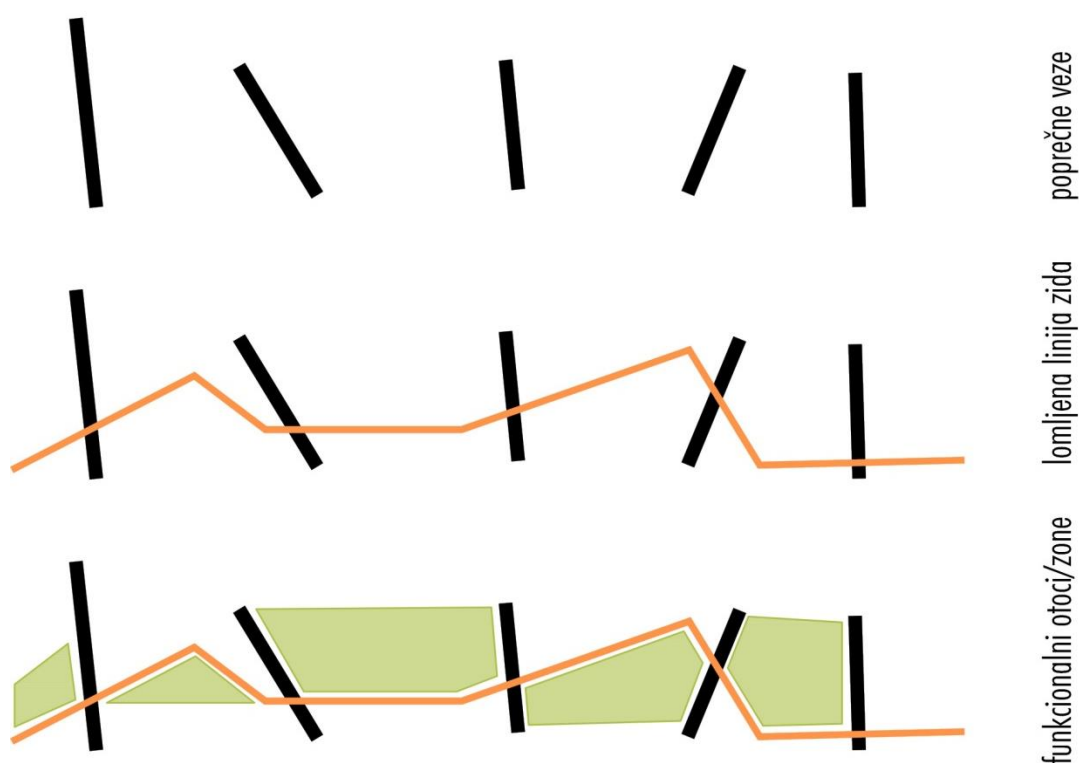
Funkcionalni cilj koncepta, a kasnije i proizašlog rješenja, je uspostava novog i cjelovitog javnog prostora na kontaktu povijesnog i novog Šibenika, nizajući funkcije i programe proizašle iz analiza (naročito intervjua u sklopu sociološkog istraživanja u kojima je i javnost na malom uzorku dala značajan „input“). Prostor Starog Pazara dijeli se u četiri glavne funkcionalne cjeline ili zone, počevši s revitalizacijom tržnice koja se u istočnom dijelu obuhvata nadovezuje na postojeću trgovinu i ugostiteljske sadržaje. Na tržnicu se nastavno niže slobodniji „trgovni“ prostor, otvorena i polifunkcionalna ploha na koju se planira vezivanje dijela sadržaja s tržnice. Treću zonu formiraju tzv. „zeleni otoci“, slobodne i demokratične travnate površine otvorene na sve tipove korištenja i boravka u otvorenom prostoru s ciljem stvaranja „zelene kopče“ između dvije urbane cjeline. Kulminacija linearnog poteza javnih prostora događa se u sjeverozapadnom dijelu obuhvata u prostoru koji se referira na fortifikacijsku povijest ovog prostora te funkcionira i kao produžetak predtvrđavskog prostora kaštela sv. Mihovila.

Slika 19: Konceptualni zoning (Rupić, 2016.)

Oblikovni koncept idejnog rješenja nastaje spajanjem triju slojeva: poprečnih veza između gradske četvrti Varoš i stare gradske jezgre, nepravilne linije gradskog perimetra sa nekadašnjim zidinama i kulama uz Stari Pazar i funkcionalnih „otoka“, odnosno zona nepravilnih geometrijskih oblika koje se formiraju preklapanjem dva prethodna sloja.

Stvaranje poprečnih veza, omogućeno smještajem gradske prometnice podzemno, izravan je odgovor na problem nepostojanja direktnih pješačkih veza između modernog Šibenika i stare gradske jezgre. Zbog izmještenosti nasuprotnih ulica, gradskih vrata i prolaza novoformirane linije čine nepravilni izmaknuti ritam. Na tim vezama, u uzdužnom smjeru formirana je izlomljena linija koja ilustrira nekadašnji gradski zid. Linija zidina se, na temelju nemogućnosti da se bez opsežnih arheoloških istraživanja ustanovi točan pravac srednjovjekovnog perimetra, izmiče i lomi te otvara i formira nove prostore. Kombinacijom ovih dvaju elemenata i njihovog nepravilnog ritma stvara se slijed prostora nepravilnog geometrijskog oblika koji, sukladno konceptualnom zoningu, zaprimaju novouvedene funkcije među kojima lomljena os gradskih zidina, između ostalog, služi i kao dinamična komunikacija.

Slika 20: Slojevi oblikovnog koncepta (Rupić, 2016.)

7.2. OPIS IDEJNOG RJEŠENJA

Idejno rješenje funkcionalno i oblikovno prati koncept formirajući na prostoru Starog Pazara niz javnih prostora unutar generiranih oblika. Longitudinalnosti prostornog okvira rješenje se suprostavља otvaranjem poprečnih veza na svim „ulazima“ na Stari Pazar, omogućujući tako dostupnost iz svih dijelova šire zone obuhvata. Ritam nizanih funkcionalnih zona prati pojavu poprečnih „prekida“ i komunikacija koje ovisno o predviđenim sadržajima variraju površinom.

Četiri glavne zone uspostavljene konceptom u rješenju su isprepletene radi stvaranja dojma protočnosti prostora i izbjegavanja striktnog pristupa zoniranju funkcija. Ulazna zona drvoredom i pješačkim potezom nastavlja se na os iz smjera trga Poljane te služi i kao reprezentativan ulaz u prostor koji se na znatno širem potezu otvara stupanjem pred plohu tržnice.

Prostor „tržnice“ odnosi se na revitalizaciju Starog Pazara u užem smislu, ponovnom aktivacijom u kontekstu njegovog povijesnog korištenja. Tržnica je zamišljena kao svojevrsno rješenje unutar rješenja, sa nekoliko različitih scenarija korištenja. Raster partera preuzet je iz oblika samog rješenja te je raščlanjen oblikovanjem ploha različitog opločenja, umetanjem biljnog materijala u vidu nižeg grmlja i drveća i čini mikroambijent koji umetanjem struktura poput štandova, stolova i sl. postaje tržnica na otvorenom, terasa restorana ili okupljališna zona. Natkriven je nadstrešnicom od platnenih modula u istom rasteru, složenom na užad učvršćenu na fasade objekata koji omeđuju tu površinu, a dodatnu sjenu stvaraju drveća probojima kroz mrežu platana.

Produžetkom jedne od osi rastera tržnice nastaje dijagonalna prostorna os uz koju se otvara druga funkcionalna zona otvorene opločene površine sa stepenicama koje, uz savladavanje nagiba i pristupa višem nivou Starog Pazara, služe i za sjedenje te u jednom od scenarija „trgovni“ prostor pred njima ima potencijal zaprimanja manje scene. Stepence u takvoj funkciji postaju prostor, a ne samo komunikacija te čitava zona služi i kao kazalište na otvorenom sposobno zaprimiti manje predstave u sklopu Međunarodnog dječjeg festivala, filmske projekcije, manje koncerte i sl. Prostor iza leđa gledališta upušten je i otvoren na drugu stranu, razveden u tri nivoa koja funkcioniraju kao tri odvojene terase unutar kojih je predviđen i smještaj terasa ugostiteljskih objekata.

Izlaskom iz dijela starog Pazara kojeg sačinjavaju tržnica i „trg“ s tribinama, a definiraju značajnije opločene površine i općenito „urbaniziraniji“ dojam prostora, dolazi do promjene ambijenta. Odvojena manjim zelenim otokom, svojevrsnom *buffer zonom* između dvije cjeline, uz padinu prema sjeverozapadu proteže se zelena zona sačinjena od dvaju zelenih otoka. Otoci

su odvojeni jednom od poprečnih veza unutar koje se nalazi i jedan od pet svjetlika podzemnog tunela, struktura koje u parteru funkcioniraju kao stakleni pod istovremenu pružajući dnevnu svjetlost i kontakt s površinom prometa ispod nje. Dvije spomenute *podzone* zamišljene su kao modelirani slobodni prostori s namjernim izostankom struktura za sjenu, sjedenje i slično omogućavajući korisniku potpunu demokratičnost u boravku, sjedeći na travi, u igri i sl. Sjevernija podzona ispod krošnja drveća ima postavljene i drvene strukture za igru, bez striktno namjene koja omogućavaju invenciju i kreativnost u boravku djece.

Posljednja zona, smještena na samom kraju obuhvata, uz portal koji Kninskom ulicom vodi izravno do kaštela sv. Mihovila, svojevrsni je *antiklimaks* Starog Pazara i „predvorje“ tvrđave. Za razliku od ostatka obuhvata, gdje je linija nekadašnjih zidina ilustrirana apstraktno i na razini današnjeg partera, u ovoj zoni stvara se upuštena „soba na otvorenom“ u koju se spušta stubama, a preko nje vodi stakleni most. Korisnik spuštanjem dva metra ispod razine partera ima priliku uživo, vizualno i taktilno doživjeti dio povijesti gradskog fortifikacijskog sustava u prostoru u kojem su izravno prezentirane iskopine zidina.

Obuhvat idejnog rješenja završava nastavkom pješačke osi prema sjeveru, Vatrogasnom domu i Domu zdravlja gdje se i prometnica ponovno uspostavlja nadzemno natkrivenom rampom, odakle put vodi prema Šibenskom mostu i okolnim naseljima, zaleđu Šibenika ili borovoj šumi značajnog krajobraza Trtar-Krtolin.

Korišteni materijali, poput terrazzo betona (često korištenom u domovima na Mediteranu u kojem javni prostor predstavlja produžetak boravka kući) u opločenju ili platana na nadstrešnici koja prizivaju jedra, spoj su povijesnog i modernog, koje je prezentirano staklom i svjetlom u parteru te lijevanim betonom kao suvremenom verzijom kamena. Idejno rješenje funkcijom, materijalom i oblikovanjem nastoji poštovati urbani diverzitet obje urbanističko-prostorne cjeline te uspostaviti novi identitet Starog Pazara referirajući se na njegovu prošlost.

7.3. PLAN SADNJE

Biljni materijal korišten u idejnom rješenju karakterističan je za Mediteran te se u različitim mjerama javlja u drugim javnim prostorima u Šibeniku. *Celtis australis*, koprivić, lokalno nazivan i fafarinka, visoko je listopadno stablo koje čini više urbanih drvoreda u Šibeniku (poput onog uz prostor nove tržnice) te volumenom svoje krošnje nudi značajnu količinu hlada nužnog za boravak na otvorenom. *Koelreuteria paniculata* stablo je koje odlikuje prozračnost i laganost krošnje te kao takvo ne „zatvara“ prostor niti blokira vizure, a interesantno je i zbog suhog

dekorativnog ploda. *Cineraria maritima* grm je koji naraste i do jednog metra u promjer, čest na mediteranu, a osim interesantnog svijetloplavo-sivkastog tona listova i žutog cvijeta ima i ljekovita svojstva.

Korišteni biljni materijal i paleta tonova koju tvori komplementarna je sa ostatkom rješenja te značajno pridonosi mediteranskom ambijentu u prostoru Starog Pazara.

7.4. ILUSTRACIJA LINIJE FORTIFIKACIJSKOG ZIDA

Prema konceptu, linija nekadašnjeg fortifikacijskog zida u parteru se ilustrira svjetlom, referirajući se istodobno i na noviji sloj povijesti Starog Pazara, uvođenje električne mreže i javne gradske rasvjete u Šibeniku 1895., prvom gradu u Europi s takvim sustavom.

Budući da je nemoguće ustanoviti točnu liniju pružanja gradskog zida bez iscrpnih i detaljnih arheoloških iskopavanja i istraživanja, ona je prikazana lomljeno. Sastoji se od svjetlećih modula dimenzija 50x30 cm (što je točno jedna desetina modula partera na tržnici i nadstrešnice) umetnutih u raster sukladan ostatku rješenja. Svjetleći moduli sastavljeni su od dva sloja: tvrde betonske podloge koja se slaže na podzemne dijelove opločenja i kutije s LED diodama koje, uz sustav solarnog punjenja, projiciraju svjetlo u večernjim i noćnim satima.

7.5. NADSTREŠNICA OD PLATNENIH MODULA

Raster nadstrešnice prati oblikovanje pod njim, u parteru, a čine ga PVC užad rastegnuta u razmacima od 3 i 5 metara te vektranska platna (materijal čest u izradi profesionalnih jedara, izrazito otporan) i metalni sustav vješanja.

Pojedinačna platna unutar mreže razmaknuta su za 2-3 centimetra jedna od drugog kako bi se stvorio dodatni efekt projekcije uzorka nadstrešnice preko postojećeg rastera u parteru, a tonom odgovaraju svjetlima u opločenju projicirajući, za Šibenik tipičnu, narančastu.

7.6. PERSPEKTIVNI PRIKAZI

Perspektivni crteži rješenja prikazuju segmente unutar Starog Pazara i nove ambijente stvorene oblikovanjem. Četiri crteža portretiraju tržnicu, prostor tribina, zelene otoke i „sobu“ s izloženim fortifikacijskim zidom te strukture i biljni materijal koji ih čini.

8. ZAKLJUČAK

Nakon pregleda povijesnih izvora, prostorne analize, sociološkog istraživanja i procesa oblikovanja produkt ovog rada idejno je rješenje jednog od najznačajnijih i u korištenju najzastupljenijih javnih prostora u Šibeniku s bogatom poviješću i visokim potencijalom za kvalitetan boravak na otvorenom. Rješenje predstavlja produkt donesenih urbanističkih i krajobrazno-arhitektonskih odluka i koncept za razvoj prostora, od čega je posebno zanimljiva vizija o centralnoj pješačkoj zoni i podzemnom smještaju prometa u Šibeniku.

Rješenje revitalizira povijesne slojeve prostora, od fortifikacijskih i srednjovjekovnih do trgovačkih povezujući različita povijesna i urbanistička razdoblja razvoja grada u prostor novog identiteta, novih sadržaja i novih načina korištenja koji ima potencijal postati živim i svakodnevno posjećenim prostorom od strane lokalnog stanovništva i mnogobrojnih posjetioaca za vrijeme turističke sezone.

U budućoj reaktivaciji ovog prostora naročito je važno sudjelovanje javnosti, kroz različite metode, i njihovo uključanje u planerski i projektantski postupak budući da kao izravni korisnici tog prostora mogu pružiti izrazito važne informacije, memoriju i želje vezane uz prostor. Također, izrazito je važan i interdisciplinarni pristup te sagledavanje problema šireg centra Šibenika, počevši s definiranjem vizije o prostornom i ekonomskom širenju grada. Takva vizija, razrađena na razini čitavog urbanog i urbaniziranog područja, pružila bi osnovne smjernice i koncept razvitka grada te ponudila priliku za oblikovanje u manjem mjerilu s naglaskom na javni prostor. Uz sudjelovanje javnosti, ključno je da se potencijalni postupci u prostoru u budućnosti izvode pomoću institucije javnog natječaja, omogućavajući izvedbu kvalitetnog i od struke potvrđenog rješenja te prikupljajući alternativne ideje i pristupe gradskim prostornim problemima.

9. LITERATURA

1. Bertina, M. (2002.), *Urbanistički razvoj grada Šibenika*, Zagreb, istraživački rad, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
1. Bubalo, M. (2015.), *Mogućnost djelovanja civilnih aktera u prostornom planiranju javnih zelenih površina u gradu Zagrebu*, diplomski rad, Zagreb, Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Studij Krajobrazna arhitektura
2. Čuzela, J. (2005.), *Šibenski fortifikacijski sustav*, Šibenik, Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“
3. Juras, I. (1980.), *Formiranje i funkcija prostora trga na našoj obali*, magistarski rad, Zagreb, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
4. Livaković, I. (2002.), *Tisućljetni Šibenik*, Šibenik, Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“
5. Grubišić, S. (1974.), *Šibenik kroz stoljeća*, Šibenik, Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“
6. Marković, J. (1990.), *Šibenik bez duše – povodom najnovijih zahvata u obalnom dijelu povijesne jezgre*, Institut za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Radovi IPU 14/1990, 198.-201. str.
7. Marković, J. (2009.), *Šibenik u doba modernizacije*, Zagreb, Institut za povijest umjetnosti
8. Rupiće, M. (2014), *Smjernice za revitalizaciju šibenskog fortifikacijskog sustava*, Zagreb, Završni rad, Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Studij Krajobrazna arhitektura
9. Zenić, M. (2010), *Stari Šibenik kalama, skalama i butama*, Zagreb, AGM
10. Živković, J. (2013), *Šarina pekara – prostor za socijalno poduzetništvo*, diplomski rad, Zagreb, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
11. *Zakon o prostornom uređenju Republike Hrvatske* (2013.), Narodne novine 153/13, čl. 13
12. ARKOD (nacionalni sustav identifikacije zemljišnih parcela), www.arkod.hr, [pristupljeno 1. ožujka 2016.]
13. Geoportal Državne Geodetske Uprave, www.geoportal.dgu.hr, [pristupljeno 6. travnja 2016.]
14. Ministarstvo Graditeljstva I Prostornog Uređenja Republike Hrvatske – službene stranice, www.mgipu.hr, [pristupljeno 13. rujna 2016.]

POPIS GRAFIČKIH PRILOGA:

Slika 1: Stari Pazar (između zgrade kazališta i škole) na početku 20. stoljeća (str. 11)

Slika 2: Tlocrt gradske jezgre s ucrtanim fortifikacijama i gradskim (str.13)

Slika 3: Šibenik u vrijeme posjeta cara Franje I. (str. 15)

Slika 4: Razglednica Starog Pazara s kraja 19. stoljeća (str. 16)

Slika 5: Prikaz nastanka fortifikacijskog sustava (str. 17)

Slika 6: Povijesni razvoj urbanog Šibenika, od osnutka do danas (str. 18)

Slika 7: Pogled na Stari Pazar na početku 20. stoljeća (str. 19)

Slika 8: Prodaja vina na Starom Pazaru na početku 20. stoljeća (str. 20)

Slika 9: Skica prostora Starog Pazara, iza zgrade kazališta (str. 30)

Slika 10: Skice prostora Starog Pazara, šetalište i javna česma (str. 30)

Slika 11: Skica „gornjeg“ dijela Starog Pazara s pergolama (str. 31)

Slika 12: Pogled iz višeg dijela (str. 31)

Slika 13: Pogled iz nižeg dijela (str. 31)

Slika 14 : Kompozitna analiza Starog Pazara (str. 32)

Slika 15: Projekt „Šibenik Cardo“ (str. 33)

Slika 16: Projekt „Šibenik Cardo“ (str. 34)

Slike 17 i 18: Vizualizacija i maketa projekta Šarine Pekare (str. 35)

Slika 19: Konceptualni zoning (str. 37)

Slika 20: Slojevi oblikovnog koncepta (str. 38)

Grafički prikaz 1: Karta Šibenskog zaljeva s kanalom sv. Ante (str. 29)

Grafički prikaz 2: Karta šire situacije i urbanog centra Šibenika (str. 30)

Grafički prikaz 3: Tlocrt postojeće situacije (str. 32)

Grafički prikaz 4: Urbanistički koncept (str. 40)

Grafički prikaz 5: Prometna shema (str. 41)

Grafički prikaz 5: Idejno rješenje (str. 45)

Grafički prikaz 6: Presjeci idejnog rješenja (str. 46)

Grafički prikaz 7: Segment idejnog rješenja (str. 47)

Grafički prikaz 8: Presjeci segmenta idejnog rješenja (str. 48)

Grafički prikaz 9: Plan sadnje (str. 49)

Grafički prikaz 10: Ilustracija linije zida (str. 52.)

Grafički prikaz 12: Nadstrešnica od platnenih modula (str. 53)

Grafički prikaz 13: Svjetleći modul opločenja i platneni modul nadstrešnice (str. 54)

Grafički prikaz 14: Perspektivni crteži 1 i 2 (str. 55)

Grafički prikaz 15: Perspektivni crteži 3 i 4 (str. 56)

TRANSKRIPTI INTERVJUA S ISPITANICIMA

Ispitanik I – dr.sc. Ivica Poljićak, urbani sociolog, profesor i političar, 52 god.

1. Koje su Vaše prve asocijacije, uspomene i doživljaji na spomen prostora Starog Pazara u Šibeniku?
2. Koji čimbenici, elementi ili dijelovi po Vama najviše definiraju identitet tog prostora?
3. Koji su po Vama njegovi najveći postojeći problemi u tom prostoru danas?

****s obzirom na obujam odgovora ispitanika I, a sličnosti i nastavnost, prve tri i zadnje dvije teme spojene su u zajednički dio intervjua***

Prva asocijacija mi je da se radi o prostoru nekadašnjih gradskih zidina i prostoru koji je bio tržnica, odnosno pazar. Asocijacije na taj prostor dijelim na dva dijela: prvi se odnosi na prošlost grada, a drugi na moje uspomene vezane uz Stari Pazar. Osobnih uspomena nemam mnogo, najviše se radi o fotografijama prošlih razdoblja, naročito razdoblja 80.-ih godina 20. stoljeća. U to vrijeme, riječ je bila o jednom izrazito zapuštenom prostoru, prostoru parkinga, a dodatnu sliku zapuštenosti su predstavljali veliki „bristovi“, odnosno stabla brijesta koja su ljeti tvorila prekrasne krošnje, međutim zbog divljeg karaktera vrste i neprilagođenosti na urbano okruženje i materijale stabla su izbacivala korijenje i podizala opločenje. 80.-ih godina, kada sam intenzivno odlazio „u grad“ i prolazio tim prostorom na prvi pogled je bilo vidljivo da se radi o prostoru o kojem se „ne vodi računa“. Jedan uži dio tog prostora, između fasada kuća i samog Starog Pazara dijelom su u večernjim satima zaposjedali lokalni alkoholičari (nekoliko njih, do desetak) koji su u tom prostoru ispijali alkohol, urinirali i devastirali ga. Osobno se zbog toga nisam osjećao previše nesigurno, ali mislim da je imalo utjecaj na „otjerivanje“ ljudi iz tog prostora. Taj prostor koristio sam samo za prolaženje i njegova ključna funkcija je bila samo komunikacijskog karaktera, kroz njega se ulazilo u staru gradsku jezgru, ali u sadržajnom smislu on je tada bio isključivo parkiralište.

Istodobno, kroz rekonstrukciju starih fotografija i priče ljudi moglo se vidjeti da je to stvarno bio prostor izrazite dnevne živosti (najviše u prijepodnevnim satima) budući da se radilo o prostoru tržnice sa ciljanom i svjesnom urbanističkom zamisli. Pojavom ideje o izgradnji nove tržnice na prostoru na kojem se danas nalazi i početkom 1967. godine taj prostor je prestao biti „pazar“ te je, gotovo preko noći, ostao oslobođen od jedne vitalne funkcije u gradu koja je intenzivno privlačila ljude. Nažalost, od tada pa do prve rekonstrukcije na samom početku 21. stoljeća radilo se o prostoru bez primjerenih urbanih sadržaja.

Spomenutom rekonstrukcijom, rješenjem zagrebačkog arhitekta Kranjca izveden je novi prostor, oblikovan primjerenim materijalom, iako o primjerenosti rješenja postoje dubioze, odnosno različita mišljenja. Tim, posljednjim izvedenim zahvatom istaknulo se nekoliko važnih socioloških elemenata. Na tom primjeru su gradske vlasti pokazale koliko percipiraju kulturnu baštinu kao izrazitu vrijednost (kao i na nekoliko drugih primjera u staroj gradskoj jezgri, poput obnove kazališta, nekadašnjeg doma JNA, interijera gradske vijećnice, prolaza Dobrić i sl.). Međutim, obnova Starog Pazara imala je, u toj fazi, samo arhitektonsko rješenje koje je pružilo površine, određene „ukrase“ u svrhu „urbanog uljepšavanja“ koje je za jedan dio stanovništva bilo „lijepo“ i prihvatljivo, a za drugi ne. Ipak, ostalo je ključno pitanje, a ono se odnosi na korisnike tog prostora i općenito tip sadržaja koji bi u tom prostoru mogao funkcionirati. Nije više bilo automobila ni brijestova, nedostajalo je zelenila koje bi tom prostoru pružilo prirodniji osjećaj za boravak te je naposljetku ostalo samo „prolazište“. Danas, desetak godina nakon toga, uočava se da taj prostor ima izrazito sezonski karakter, što znači da je u zimskom razdoblju praktički ogoljen, prazan, izuzev sajma antikviteta subotama u prijepodnevnim satima, iako također postoje različita mišljenja o primjerenosti tog sadržaja u trenutnom obliku. Za razliku od zimskog

razdoblja, on je postao prostor „štekata“, usponom kulturnog turizma i otvaranjem novih ugostiteljskih objekata te turistificiranjem prostora unutar stare jezgre i prenamjenom objekata u kafiće, restorane, apartmane i slično. U prostoru uz objekte na Starom Pazaru „niču“ novi ugostiteljski sadržaji te se njihove terase izvlače na sam Pazar s tim da u njegovom gornjem dijelu postoji jedan ugostiteljski objekt koji je aktivan cijelu godinu, za razliku od radnji u njegovom donjem dijelu. Također, može se uočiti da na Starom Pazaru boravi jako malo lokalnog stanovništva, njegovi posjetiocci su primarno turisti.

Način života unutar stare gradske jezgre se značajno mijenjao, krajem 60.-ih godina 20. stoljeća kada je prestala funkcionirati tržnica na Starom Pazaru dio takvih sadržaja postojao je na manjim trgovima unutar gradske jezgre, uz niz trgovačkih sadržaja u užem smislu koji su praktički nestali iz tog dijela grada izgradnjom trgovačkih centara na periferiji. Osim tržnice, u tom prostoru postojala je i poljoprivredna zadruga, prodavaonica kruha, postolarski i krojački obrti, mesnice i slični sadržaji vezani na tržnicu. Od svih tih sadržaja danas je preživjela samo jedna postolarska radnja.

4. Kakve programe i aktivnosti smatrate prikladnima ili biste ih voljeli vidjeti na Starom Pazaru?

5. Koji su po Vama najveći potencijali za razvoj tog prostora te kakve biste pristupe u aktivaciji predložili?

Na tu temu svojedobno sam imao i određene „mini zamisli“ o kojima sam pisao i u novinama. Na jednom od tih prostora, odnosno ploha, bliže prostoru kazališta uočio sam potencijal za sadržaj cvjećarnice koja bi bila izvedena otvoreno, modernim i providnim materijalima i da bi jedan dio te površine mogao postati manjim, cvjetnim trgom na kojem bi se moglo kupiti cvijeće. Radi se o tome da tim javnim prostorom upravlja Grad, koji ima svoje mehanizme primjerice iznajmljivanja prostora za terase te na taj način može utjecati na program. Smatram da bi, na razini programa, najprije trebalo provesti anketu na lokalnom stanovništvu, međutim i odabrani programi i sadržaji trebali bi moći funkcionirati, odnosno biti samoodrživi. Spomenuo sam primjer cvjećarnice jer smatram da, zbog prolazišnog karaktera tog prostora i njegovog komunikacijskog intenziteta, je logično da se „usput“ pojavi cvjećarnica. S druge strane, primjetio sam da se takav sadržaj može i arhitektonski interpolirati u prostor korištenjem drugačijih materijala te inkorporirati nešto što je „simpatično“. Također, mislim da bi jedan od sadržaja mogla biti i prodaja voća ili drugih specifičnih proizvoda, međutim ključno je naći zainteresiranog obrtnika kojem bi takav pothvat bio održiv. Ne smatram da je ugostiteljstvo samo po sebi problematično, međutim ne bi smjelo biti predominantno. Mogući problem tog prostora u smislu javnih sadržaja i korištenja u druge svrhe je neposredna blizina glavne gradske prometnice koja je vrlo frekventna te proizvodi buku i druge negativne efekte, što mu zasigurno ruši dio kvaliteta. Možda bi se, u sklopu Međunarodnog dječjeg festivala na jednoj od tih površina mogao odvijati dio festivalskog programa, iako trenutni prostor Starog Pazara nema privlačni potencijal ni ambijent koji može parirati nekim drugim gradskim trgovima i prostorima unutar povijesne jezgre.

Paralelno, do izražaja dolazi sve veći problem „sezonskog života“ u staroj gradskoj jezgri kojeg kao sudbinu dijeli i Stari Pazar. Primjerice, prostor Medulićevog trga u staroj gradskoj jezgri danas je dom terasama triju restorana koji zauzimaju većinu njegove površine te je u tom smislu on prestao biti javni prostor, budući da je polu-privatiziran. Međutim, spomenuti prostor je po završetku turističke sezone prazan i neiskorišten. Tu se javljaju dvije sukobljene logike: pravo na grad i javni prostor i isplativost tih prostora. Otvoreno govoreći, da osobno živim uz staroj gradskoj jezgri gdje se stalno nešto odvija neki od tih sadržaja bi mi zasigurno smetali. Dakle, interesi različitih aktera u gradskoj jezgri i samom gradu, često su nepomirljivi.

Smatram da je važno naći granicu između dva spomenuta koncepta, odnosno pristupa gradskom prostoru i dozvoliti svima da dođu do izražaja.

Ispitanik II – Andrea Baus, mag.ing.prosp.arch., krajobrazna arhitektica, 26 god.

1. Koje su Vaše prve asocijacije, uspomene i doživljaji na spomen prostora Starog Pazara u Šibeniku?

Trenutne prve asocijacije su "nametnuto", "monotono", "masivno", "ne diše", "previše prepreka u smislu visinskih razlika", "nije user friendly", "bučno i prometno". Jako često prolazim tim dijelom grada i stoga je moje davno oduševljenje nakon završetka radova jako brzo splasnulo. Bilo mi je drago da se nešto gradi, mijenja, razvija na bolje, kao i većini stanovnika grada. Velik broj tih istih stanovnika ostao je na toj misli jer ne traže potencijal i ne razmišljaju o neiskorištenosti istog. Sadašnje stanje prostora ne nudi prolazniku ništa za razmišljanje ni promišljanje. Prijašnji Stari Pazar je bio živ prostor na kojem se neprestano nešto dešavalo, ljudi su cirkulirali. To naravno ne znači da je funkcionirao bolje nego danas, jednostavno je imao definiranu namjenu.

2. Koji čimbenici, elementi ili dijelovi po Vama najviše definiraju identitet tog prostora?

Ovaj prostor je uvelike definiran prometnicom koja ga omeđuje s jedne strane i starim gradom s druge strane. Može ga se gledati i kao "leđa starog dijela grada" s obzirom na rubnu poziciju. Izrazito je longitudinalan, a identitet mu uvelike definira i stil gradnje. Cijeli prostor je u kamenu, težak, nalijepljen na mršave visoke kuće koje ga omeđuju s jedne strane, a prometnica s druge. Odijeljen je stepenicama u platoe na kojima se zapravo ništa ni ne događa. Penjete se pa spuštate pa penjete, a ni sami ne znate zašto.

3. Koji su po Vama njegovi najveći postojeći problemi u tom prostoru danas?

Mislim da je ovo primjer što bude kad se poklopi puno stvari koje ne funkcioniraju: jako prometna cesta od koje nije napravljena adekvatna psihička ni fizička zaštita, strukture za sjedenje jako blizu prometnici i neudobne, rasvjeta napadna i masivna, pergole beskorisne i masivne, popločenje monotono, besmislene denivelacije, odabir biljaka jednako monoton i dosadan...Teško je reći išta pozitivno. Jedini sadržaj na cijelom tom prostoru su terase kafića i restorana koje lebde u svojoj bjelini kamena, česma, fontana koja nikad ne radi i kamene strukture za sjedenje. Poprilično siromašan sadržaj za neko mjesto okupljanja ljudi.

4. Kakve programe i aktivnosti smatrate prikladnima ili biste ih voljeli vidjeti na Starom Pazaru?

5. Koji su po Vama najveći potencijali za razvoj tog prostora te kakve biste pristupe u aktivaciji predložili?

**na inicijativu ispitanice 4. i 5. tema intervjuja povezane su u jedan odgovor*

Prostoru je prije nekoliko godina pokušana dati namjena pa je organiziran sajam vikendom. Unatoč dobroj ideji sama provedba nije na razini. Definitivno bi voljela vidjeti malo elaboriraniju provedbu sajma u vidu eko tržnice s domaćim OPG-ovima, sajma rukotvorina ili mjesta različitih edukativnih radionica. Prostor bi trebalo ograditi visokom zelenom barijerom, iskoristiti longitudinalan oblik pa ga pretvoriti u niz "soba na otvorenom", bolje organizirati boravišne prostore a prolazišnu liniju ostaviti jasnom i nesmetanom. Pročelja okolnih zgrada uniformirati i povezati s prostorom putem zelenih površina. Zapravo bi htjela vidjeti moderniju verziju Starog Pazara utkanu u tkivo starog grada, koja diše s gradom i mijenja se tokom godine.

Ispitanik III – mr.sc. Ivan Juras, d.i.a., arhitekt i profesor u mirovini, 75 god.

1. Koje su Vaše prve asocijacije, uspomene i doživljaji na spomen prostora Starog Pazara u Šibeniku?

Prvo što mi pada napamet je kako je jedno jaje, u doba kad je taj prostor zaista bio tržnica, koštalo 3 tadašnja dinara. Uglavnom se prodavala perad, povrće te lubenice ljeti, koje smo kao djeca krali prodavačima dok su oni spavali kraj štandova, što nam je kao „mulcima“ bio posebni užitek. Tržnica je tada bila podijeljena u gornji, srednji i donji pazar, a u poprečnim ulicama koje se spajaju na taj prostor nalazilo se mnogo obrta, pekara, gostiona i toverni. Te radnje i ugostiteljski obrti nisu imali vodovod pa su se vodom opskrbljivali sa javne česme na Starom Pazaru. Na „donjem“ Pazaru smo kao djeca improviziranom loptom od maminih čarapa igrali nogomet „na male branke“ te vozili kolo, odnosno metalni obruč od bačve koji se komadom žice gurao.

2. Koji čimbenici, elementi ili dijelovi po Vama najviše definiraju identitet tog prostora?

Identitet Starog Pazara je nestao. To je nekada bio prostor tržnice, koji je gubljenjem svoje glavne namjene ostao i bez korisnika i identiteta. Načuo sam nešto o obnovi tog prostora, kojeg osobno nisam posjetio godinama jer sam obiteljskim životom vezan za Zagreb. Stari Pazar nema određenu namjenu ni aktivnost, a mislim da ga najviše određuje glavna gradska prometnica i veza prema Crnici i Šubićevcu.

3. Koji su po Vama njegovi najveći postojeći problemi u tom prostoru danas?

Nisam dugo bio u tom prostoru, ali vjerujem da je problem ostao isti. Nekada je postojala navika šetanja trgov Poljana i starom gradskom jezgrom, koja je danas nestala. Problem je depopulacija tog dijela grada pa tako i neki drugi prostori dijele sudbinu Starog Pazara.

4. Kakve programe i aktivnosti smatrate prikladnima ili biste ih voljeli vidjeti na Starom Pazaru?

U današnje vrijeme je to postalo nepredvidljivo i jako je teško pretpostaviti koje su to aktivnosti. Mislim da je prikladna široka paleta aktivnosti, dok god one mogu biti financirane. Zbog parkinga, higijenskih uvjeta i energetike ljudima je značajno kompliciraniji život u gradskoj jezgri, nego u nekom drugom gradskom naselju. Kina i trgovina nestali su iz grada. Bez povratka stanovništva u taj dio grada, bilo kakvi sadržaji su neodrživi, osim potpune turistifikacije koja, naravno, nije prihvatljivo rješenje.

5. Koji su po Vama najveći potencijali za razvoj tog prostora te kakve biste pristupe u aktivaciji predložili?

Potreban je prije svega radni i strateški pristup problemima. Ne postoji vizija, a bez vizije nema ništa.

Ispitanik IV – stanovnica grada, studentica arhitekture, 25 god.

1. Koje su Vaše prve asocijacije, uspomene i doživljaji na spomen prostora Starog Pazara u Šibeniku?

Prva asocijacija se odnosi na trenutno stanje prostora koje najbolje pamtim, budući da se prijašnjeg stanja ne sjećam, osim automobila i starih stabala s osmrtnicama. Sadašnje stanje doživljavam kao uređeni, ali prazni prostor bez mogućnosti kvalitetnog boravka i neiskorištenog potencijala. Iako sam stanovnik tog dijela grada, ni iz djetinjstva ne pamtim uspomene o igri na Starom Pazaru, djelomično i zbog malog broja djece moje generacije u to vrijeme u gradskoj četvrti Varoš.

2. Koji čimbenici, elementi ili dijelovi po Vama najviše definiraju identitet tog prostora?

Prostor najviše definira prometnica, i to glavna cesta, koja prolazi cijelom njegovom dužinom te točke po kojima je moguće orijentirati se u njemu, fontana, česma, pergole, stari postolarski obrti... Postoji više elemenata, ali mislim da ne definiraju taj prostor u potpunosti budući da se ne koriste, primjerice nitko se ne sastaje kod česme pa ona zapravo i nije orijentir ili „landmark“ u punom smislu.

3. Koji su po Vama njegovi najveći postojeći problemi u tom prostoru danas?

Problem tog prostora je njegovo „mrtvilo“, odnosno izostanak događanja i sadržaja, izuzev terasa ugostiteljskih objekata koji zapravo formiraju novi problem zauzimanjem sve više javnih površina i blokiranjem pješačkih komunikacija. Osim prevelike površine koju „štekat“ i, odnosno terase zauzimaju problematično je i njihovo oblikovanje, odnosno korišteni mobilijar, nadstrešnice i suncobrani. Što se tiče problema javnih prostora općenito, mislim da ni gradsko stanovništvo nije dovoljno obrazovano ni upućeno. Što se Starog Pazara tiče, ne ide mu u prilog ni povijesni izostanak korištenja (od 1967. pa praktički do danas prostor nema definiranu funkciju), ljudi nisu navikli na pravo na korištenje tog prostora iako je to problem svih javnih prostora u Šibeniku. Moj osobni dojam je kako ljudi nisu dovoljno kultivirani ni osvješteni za korištenje takvih prostora, primjerice postalo je sasvim legitimno da se ulaz u javni prostor naplaćuje, kao što je slučaj sa novoobnovljenom tvrđavom Barone. Kao najveći društveni problem istaknula bi nedostatak kulture korištenja javnih prostora, a prostorni izrazito linearni karakter prostora i kontakt s prometnicom.

4. Kakve programe i aktivnosti smatrate prikladnima ili biste ih voljeli vidjeti na Starom Pazaru?

Mislim da jedna od potencijalnih aktivnosti može biti najkraća veza prema tvrđavi sv. Mihovila preko osi Starog Pazara. Naglašavanjem takve komunikacije taj bi potez dobio i svoju kulminaciju u točki kaštela. Osim tvrđave, pomoglo bi i uvođenje nekog novog orijentira prema kojem bi prostor bio usmjeren. Zanimljiva mi se čini ideja o povratku tržnice (u manjem obliku i kraćem periodu u danu) na Stari Pazar.

5. Koji su po Vama najveći potencijali za razvoj tog prostora te kakve biste pristupe u aktivaciji predložili?

Smatram da najveći potencijal za razvoj tog prostora leži u njegovom kontaktu sa starom gradskom jezgrom, kao komunikacijski prostor ima određeni broj dnevnih korisnika kojih bi zasigurno bilo više da se uvedu novi sadržaji. Izrazito je važno da taj prostor ostane javni, slobodan i demokratičan.

Ispitanik V – stanovnica grada, srednjoškolska profesorica, 53 god.

1. Koje su Vaše prve asocijacije, uspomene i doživljaji na spomen prostora Starog Pazara u Šibeniku?

Ako mislite na prostor kakav je nekad bio, prva mi je asocijacija zapušteno i neuređeno parkiralište sa stablima čije je korijenje podiglo beton. To je otežavalo parkiranje, ali i hodanje po samom Starom pazaru.

2. Koji čimbenici, elementi ili dijelovi po Vama najviše definiraju identitet tog prostora?

Ne vidim neki specifičan identitet toga prostora, nije trg, nije šetalište, nije ulica... Otkad pamtim, zapravo je bio samo prolaz.

3. Koji su po Vama njegovi najveći postojeći problemi u tom prostoru danas?

Po meni nema nikakvu funkciju, aktivnosti koje se sada povremeno događaju u tom prostoru nisu adekvatne (buvljak). Zamišljen je kao šetalište, a mislim da je za šetanje previše stuba. Postavljena „pergola“ nema nikakvog smisla, nema zelenila koje daje hlad niti se pod njom nalaze kafići i slično. Kao da je ubačena u prostor i nije se s njime sljubila.

4. Kakve programe i aktivnosti smatrate prikladnima ili biste ih voljeli vidjeti na Starom Pazaru?

Mislim da bi bilo prikladno postaviti neakve štandove, možda sa suvenirima, knjigama, cvijećem, možda i jelom i pićem, ali tu postoji opasnost da se pretvori u seoski vašar.

5. Koji su po Vama najveći potencijali za razvoj tog prostora te kakve biste pristupe u aktivaciji predložili?

Ne vidim neki veliki potencijal jer se taj prostor tradicionalno nije koristio za okupljanje, osim, naravno, u prošlosti dok je tamo bila tržnica, ali toga se ne sjećam. Iako, kad bi možda bilo više zelenila, poneko stablo, klupa, uz već spomenute štandove, nešto poput nekadašnjeg božićnog sajma na Cvjetnom trgu u Zagrebu, možda bi to privuklo ljude. No mislim da je najveći problem u Šibeniku nedostatak i skupoća parkinga i da je to jedan od razloga zašto ljudi izbjegavaju staru jezgru uopće.

Ispitanik VI – stanovnica grada, studentica, 24 god.

1. Koje su Vaše prve asocijacije, uspomene i doživljaji na spomen prostora Starog Pazara u Šibeniku?

Neko vrijeme živjela sam u tom prostoru, a kasnije moja baka pa se sjećam igre ispred ulaza u našu zgradu i velikih stabala brijestova koji su se nalazili uzduž ceste.

2. Koji čimbenici, elementi ili dijelovi po Vama najviše definiraju identitet tog prostora?

Taj prostor definira njegov komunikacijski karakter, prolazi prema staroj gradskoj jezgri, a kao oblikovni elementi ističu se ulazna vrata i fasade starih zgrada.

3. Koji su po Vama njegovi najveći postojeći problemi u tom prostoru danas?

Mislim da je glavni problem loše riješen sustav pješačkih komunikacija, a onda i prometa gdje ne dostaje reda, automobili se zaustavljaju na raznim mjestima, stanovnici tih zgrada imaju otežan pristup i slično. Od ostalih problema izdvojila bi zapuštenost fasada te općenito loše održavanje čistoće tog javnog prostora.

4. Kakve programe i aktivnosti smatrate prikladnima ili biste ih voljeli vidjeti na Starom Pazaru?

Voljela bi kad bi to postala isključivo pješačka zona s uređenim zelenilom, boravišnim prostorima i urbanom opremom koja omogućuje sjedenje. Smatram kako je taj prostor prikladan za obrtničke, prodajne i ugostiteljske sadržaje.

5. Koji su po Vama najveći potencijali za razvoj tog prostora te kakve biste pristupe u aktivaciji predložili?

Važno je voditi računa o autentičnosti prostora (ali i smanjiti njegovu zapuštenost), podržati postojeće obrta i pružiti podršku novim idejama. U reaktivaciji je važno baviti se više aktivnosti, bez stavljanja naglaska isključivo na dućane, suvenirnice ili ugostiteljstvo. Potrebno je napraviti kompromisno programsko i prostorno rješenje.

Ispitanik VII – slučajni prolaznik, student, 25 god.

1. Koje su Vaše prve asocijacije, uspomene i doživljaji na spomen prostora Starog Pazara u Šibeniku?

Prva asocijacija su mi stabla koja su s vremenom, kako su rasla, uništila betonske „pitare“, odnosno podlogu u koju su bila zasađena.

2. Koji čimbenici, elementi ili dijelovi po Vama najviše definiraju identitet tog prostora?

Mislim da taj prostor trenutno i nema neki identitet. Postoji nekoliko zanimljivih detalja, npr. javna česma, mozaik i stakleni pod kroz koji se vide iskopine nekadašnjih zidina, ali čini mi se kako ništa nije spojeno u jednu cjelinu. Možda je to i zbog samog oblika prostora koji je relativno izdužen te se nalazi odmah uz glavnu gradsku prometnicu.

3. Koji su po Vama njegovi najveći postojeći problemi u tom prostoru danas?

Činjenica je da je taj prostor, osim nešto terasa ugostiteljskih objekata, neiskorišten i prazan. Svakako je problem njegov oblik i položaj, ali i nedostatak hlada koji onemogućuje dulje zadržavanje tijekom dana. Također, terasama restorana i kafića prostor je dodatno smanjen te se sada može koristiti samo kao put do gradske jezgre, iako to ne bi trebala biti njegova glavna funkcija budući da se nalazi paralelno s dvije glavne gradske ulice, Masnom i Kalelargom.

4. Kakve programe i aktivnosti smatrate prikladnima ili biste ih voljeli vidjeti na Starom Pazaru?

Nekada se taj prostor koristio kao tržnica, dakle odgovaralo mu je da se nalazi „sa strane“, da ne bude dio glavnih ulica kroz koje prolazi većina ljudi. Dakle, sadašnje i buduće aktivnosti i programi ne mogu računati na puko zaustavljanje ljudi te stoga njihovo osmišljavanje ne može biti prepušteno stihiji i privatnoj inicijativi građana. Na primjer, sajam koji se tamo pokušao održati par puta primjer je takvog korištenja prostora koji jednostavno nije održiv. Na neki način taj prostor zbog svojih nedostataka zahtjeva skoro pa brendiranje i reklamu (ne mislim na stvarne reklame nego stvaranje njegove prepoznatljivosti) kako bi privukao ljude. Jedina strana koja ima resurse, a treba imati i volje i osjećati odgovornost za to je sam Grad (uz naravno, sudjelovanje građana, ali na Gradu je inicijativa). Ne pada mi napamet neki posebni sadržaj kojeg bih volio vidjeti u tom prostoru, ali smatram kako bi taj sadržaj, jednom kad je osmišljen, trebao biti stalan u smislu da se već na spomen Starog Pazara zna za što se on koristi, upravo kako bi se stvorio identitet tog prostora, kako bi on bio prepoznatljiv (kao što npr. očekujemo cvjećare na Cvjetnom trgu u Zagrebu ili kafiće u Tkalčićevoj ulici).

5. Koji su po Vama najveći potencijali za razvoj tog prostora te kakve biste pristupe u aktivaciji predložili?

Potencijal tog prostora je svakako njegov smještaj u samom centru grada. Iako se nalazi van stare gradske jezgre, nije izoliran i preko njega vodi najbliži put do tvrđave sv. Mihovila. Zanimljivo je kako je njegovo ime ustaljeno, Stari Pazar kao toponim je preživio i koristi ga većina građana Šibenika pa je i to moguća smjernica za budućnost.

Ispitanik VIII – slučajni prolaznik, inženjer građevine, 26 god.

1. Koje su Vaše prve asocijacije, uspomene i doživljaji na spomen prostora Starog Pazara u Šibeniku?

Prva sjećanja su vezana za šetanja neuređenim i zapuštenim Starim pazarom po putu do Šibenske narodne glazbe. Sjećam se starih oblikih kamenih ploča koje su sad zamijenjene novim ravnijima. Prije je bilo mnogo više sitnog raslinja koje je izbijalo iz poda, tog sad ima u dosta manjem obujmu. Ono što je ostalo isto tada i sad je potpuni izostanak ikakvog sadržaja, a time i ljudi.

2. Koji čimbenici, elementi ili dijelovi po Vama najviše definiraju identitet tog prostora?

Prostor Starog pazara je specifičan po svojoj izduženosti, te smještaju uz ulicu Stjepana Radića koja je glavna ulica u Šibeniku, mogli bismo reći, žila kucavica. Također, Stari Pazar je smješten na mnogobrojnim stepenicama zbog čega je cjelokupni prostor podosta ispresijecan, tj., razlomljen.

3. Koji su po Vama njegovi najveći postojeći problemi u tom prostoru danas?

Stari pazar je na relativno nepovoljnoj lokaciji u Šibeniku, naime, stare zgrade koje ga okružuju nemaju neki istaknuti povijesni značaj ni zanimljivih sadržaja (osim restorana i kafića koji se nalaze pri vrhu). Automobili koji konstantno prolaze tik uz Pazar također ne daju pretjerano dobru sliku ni ugođaj. Novosagrađena fontana pri dnu Pazara ili ne radi uopće ili se voda proljeva sa strane tvoreći lokvu što također ne ostavlja dobar dojam. Čim prostor nije na obali, ljudima nije dovoljno zanimljiv ni za ulaganje ni za posjet prostor nije na obali, ljudima nije dovoljno zanimljiv ni za ulaganje ni za posjet. Glavni je problem, međutim, nedostatak sadržaja.

4. Kakve programe i aktivnosti smatrate prikladnima ili biste ih voljeli vidjeti na Starom Pazaru?

Nekolicina štandova sa primjerice domaćim proizvodima bi podosta popravila sliku cijelog prostora. Smatram da tamo ima potencijala za smještaj možda još jednog restorana, s obzirom da se jedan od gradskih parkinga nalazi odmah preko puta ceste. Kafićima tamo mjesta nema po meni, nepotrebno bi bilo. Prostor je podatan za recimo, neku vrstu malog ljetnog kina ili pak, za neke male radionice tijekom Međunarodnog dječjeg festivala (s obzirom da se Stari Pazar nalazi na glavnoj cesti u Šibeniku, ljudi koji bi automobilima prolazili kad bi vidjeli mnoštvo sadržaja na ulazu u grad, to bi ostavilo pun bolji dojam nego sadašnje stanje). Ili recimo, smjestiti tamo neku turističku agenciju ili čak rakijarnicu recimo, za mlade. Mnogo je opcija.

5. Koji su po Vama najveći potencijali za razvoj tog prostora te kakve biste pristupe u aktivaciji predložili?

S obzirom na užasnu (čitaj: katastrofalnu i još goru) ponudu za mlade u Šibeniku, smatram da bi se trebalo na tom prostoru osmisliti sadržaja za ljude od 15 do 45 godina. Najveća prednost prostora jest lokacija, u centru Šibenika. Udaljenost hostela, hotela i privatnih smještaja je malena, u blizini je i pekara koja radi cijelu noć. Mišljenja sam da ne treba puno mijenjati trenutni izgled Starog pazara, osim

možda nadodati još malo zelenila. Ponavljam, nedostatak sadržaja je glavni problem s kojim se treba uhvatiti ukoštac.

Ispitanik IX – slučajna prolaznica, umirovljenica, 76 god.

1. Koje su Vaše prve asocijacije, uspomene i doživljaji na spomen prostora Starog Pazara u Šibeniku?

Prvo se sjetim česme sa koje su stare Šibenke nosile vodu u vjedrima na glavi, zatim prodaje lubenica kojih je bilo mnogo i mljekarica koje su se okupljale na gornjem dijelu pazara i tamo ostavljale magarce u ograđenom prostoru. U gornjem dijelu prodavali su se mliječni proizvodi, a donjem voće i povrće. Tržnica je tada radila samo ujutro i u to vrijeme je bilo zaista živo budući da su dolazili i otočani i seljaci iz unutrašnjosti, dok je popodne taj prostor bio prazan. Nakon nestanka tržnice, ostalo je nekoliko toverni s prodajom vina, dućan, a prostor se koristio samo kao parking i bio je pust.

2. Koji čimbenici, elementi ili dijelovi po Vama najviše definiraju identitet tog prostora?

Meni je identitet tog prostora ostala tržnica, žamor i potezanje za rukav od prodavača, mirisi i boje.

3. Koji su po Vama njegovi najveći postojeći problemi u tom prostoru danas?

Smeta mi kič periodičnih sajмова „starudija“, odnosno antikviteta u obliku kojeg ne smatram prihvatljivim za taj prostor. Stari Pazar je danas mrtva točka, bez dogovora i ideje što s njim. Komunikacijski problem predstavljaju i mnogobrojne stepenice koje nekada nisu bile u tom prostoru. Ambijent narušava i prometnica, koja smeta i stanovnicima tog dijela grada zbog buke i prašine, ali smatram da je ona na toj osi potrebna jer se radi o gradskoj žili kucavici.

4. Kakve programe i aktivnosti smatrate prikladnima ili biste ih voljeli vidjeti na Starom Pazaru?

Teško mi je predložiti nove programe i aktivnosti, a mislim da bi tržnica kao sadržaj mogla izazvati dodatne probleme, zbog prometa, parkinga i buke. Možda bi voljela vidjeti gradski bazen kao jedan sadržaj koji je potreban, a stao bi u taj prostor.

5. Koji su po Vama najveći potencijali za razvoj tog prostora te kakve biste pristupe u aktivaciji predložili?

Smatram da bi novi sadržaji trebali služiti i građanima, a ne samo turista i upitno je koliko je isplativo i održivo ulaganje u prostor koji teško može živjeti cijelu godinu.

ŽIVOTOPIS

Mate Rupić rođen je 27. kolovoza 1991. u Šibeniku, Republika Hrvatska, gdje upisuje i Osnovno školu Jurja Šižgorića 1998. koju završava 2006. nakon čega nastavlja obrazovanje u Gimnaziji Antuna Vrančića u Šibeniku, smjer Opća gimnazija. 2010. godine završava srednjoškolsko obrazovanje polaganjem ispita državne mature te upisuje prvu godinu Studija Krajobrazna arhitektura na Agronomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

U rujnu 2014. godine završava preddiplomski studij Krajobrazna Arhitektura sa završnim radom „Smjernice za revitalizaciju šibenskog fortifikacijskog sustava“ pod mentorstvom izv.prof.art. Stanka Stergaršeka s odličnim uspjehom te iste godine upisuje diplomski studij Krajobrazna arhitektura. 2014. sudjeluje na interdisciplinarnom projektu „Membrain“ Sveučilišta u Zagrebu za natjecanje Solar Decathlon Europe te kao član tima osvaja rektorovu nagradu za projekt. Od 2013. sudjeluje na međunarodnim radionicama Design&Build u Psihijatrijskoj bolnici Rab te na Agronomskom fakultetu u Zagrebu surađujući kao student i asistent prof. Daniela Winterbottoma sa University of Washington iz Seattlea (SAD). Sa kolegama Andrejem Žinićem i Andrejom Benčićem organizira studentske radionice 3D modeliranja te sudjeluje u radu Udruge Studenata Krajobrazne Arhitekture koju kao predsjednik vodi od 2014. godine.

Istovremeno volontira u Oris – kući arhitekture 2014. godine, bavi se crtanjem i skiciranjem te u svibnju 2015. postavlja prvu izložbu pod nazivom „Skečbuk vol. 1“ u Klubu Šibenčana u Zagrebu.